~~3601~~.

de **Bouillon** Książę

Odparcie pisma ze strony JOX. Radziwiłła, wojewody wileńsk., podanego y powtorzona Explikacya przełożenia interesu na rzecz Książęcia de Bouillon etc.

z czasów Rady Nieustającej
(po roku 1784)

ODPARCIE PISMA

Z STRONY J.O. XIĄŻĘCIA RADZIWIŁŁA (Michała)
WOIEWODY WILENSKIEGO

Podanego, y powtorzona Explikacya przełożenia Interessu na rzecz Xiążęcia de Bouillon do rezolucyi Nayiaśnieyszego Pana y Prześwietney Rady Nieustaiącey w Roku przeszłym przy Prawie uczynionego.

Na nr. 31. powołany 33. od 1776 1780. 1784.

Umowy wszelkie stanowiące między stronami Prawa nie inaczey bydź rozumiane powinny, tylko tak, iak w swoim własnym znayduią się opisie.

Rozwiązanie tychże umow, czyli Tranzakcyi od tych szczegulnie stron zawisło, które one utworzyć moc miały.

Przeistoczenie więc właściwego umow układu nie od podchlebnego tłomaczenia, y rozumowania zależy, ale od koniecznego ulegania onymże.

Prawo Roku 1678. pozwalaiące sławney pamięci Janowi III. Królowi Polskiemu deportować Summę 600000. Fl: na Ekonomią Szawelską przez Pawła Sapiehę Woiewodę Wileńskiego sposobem zastawy do Skarbu Rzplitey wniesioną, wyraźnie dla Jego, y Sukcessorow Jego ostrzegło possessyą, aż do oddania Jm Summy pomienioney.

Z mocy tego Prawa dwie Strony pryncypalnie między sobą czyniące to iest: Nayiaśnieysza Rzeczpospolita strona iedna nadaiąca Prawo zastawy, druga, to iest Familia ze krwie Jana III. pochodząca, przyimuiąca y utrzymuiąca się przy tym prawie zastawy, są szczegulnie reprezentuiące.

J.O. Xiąże Jegomość Radziwiłł Wwda Wileński iako Collateralis a nie ex lumbis, ani ex linea directa pochodzący, ale tylko spowinowacony, a przeto żadney przyzwoitości do tey sukcessyi nie maiący przez Xiążęcia de Bouillon ominiony został przy pierwszym przełożeniu tey sprawy nie bez przyczyny, gdy ani zstępuiącym, ani wstępuiącym prawem do tey sukcessyi nie dotyka.

Zdało się tak Naywyższey woli W.K.Mci Pana Miłł: za zdaniem Prześwietney Rady Nieustaiącey, aby kommunikowany został ten Memoryał z strony Xiążęcia de Bouillon, Xiążęciu Radziwiłłowi, y pełna w argumentacyi z strony Jego nastąpiła odpowiedz w tym sposobie.=

„ Ze Xiężna Marya Karolina Nayiaśnieyszego Krolewica Ja-
„ koba Corka, a Nayiaśnieyszego Jana III Wnuczka, zaś J.O. Xią-
„ żęcia Karola Gottfryda de Bouillon Małżonka, a teraźnieysze-
„ go Xiążęcia de Bouillon Matka, przy zawarciu Tranzakcyi
„ wieczystych o Dobra dziedziczne po swoich Przodkach na
„ siebie *iako iedyną Sukcessorkę spadłych*, Summ wszelakich a
„ mianowicie na Ekonomii Szawelskiey rozciągnionych, przez

„ wlewek prawa na Osobę Xiążęcia Michała Radziwiłła Woie-„ wody Trockiego ustąpiła za prawem iuż nie z Konstytucyi „ 1678. ale z Konstytucyi 1661. początkowo Janowi Sapiehi „ Woiewodzie Wileńskiemu służącym. „

Xiąże de Bouillon nim przystąpi do odpracia nieprzyzwoicie nastąpionych Cessyi przez Matkę w istocie swoiey wątpliwie uczynionych, rzecz z obmowy iednego y drugiego Prawa na Favor Xiążęcia Radziwiłła nadciągnąć usiłowaną tak obiaśnia.

Konstytucya Roku 1661. Vol: IV. na Kar: 798. Titt: = Zastawa Ekonomii Szawelskiey ma te słowa = „ Tedy za prożbą „ Senatu naszego y Posłow Ziemskich (uchylaiąc, pro hac vice, „ wszystkie Prawa o Ekonomiach naszych postanowione, część „ Summy, to iest, 800000, Złł: Pol: na Ekonomią Szawelską le-„ żącą wnosiemy, y wwspomnioney Summie do oddania y wy-„ płacenia oney in toto absque ulla extenuatione Jemu samemu, „ potomstwu, *albo komu to od Niego będzie zapisano* tę Eko-„ nomią prawem zastawnym na lat sześć puszczamy *y niżey*.

„ Wolno będzie J W. Woiewodzie Wileńskiemu y Sukcesso-„ rom Jego tą summą pod tymże naszym y Rzplitey warunkiem, „ iako zechcą, dysponować tak in toto, iako per partes oppigno-„ rować, y nie pierwey te Dobra do Nas albo Sukcessorow Na-„ szych powracać będą, aż summa 800000. Fl: totaliter & in-„ tegrè Onemu, *albo komu od Niego będzie zapisano*, *albo* „ *Jure Successionis należało*, zapłacona absque extenuatione „ będzie. „

Ztąd wniosek strony Xiążęcia Radziwiłła, gdy wolno było W. Sapiehi y Jego Sukcessorom summę zastawną na Ekonomii Szawelskiey komu innemu zapisać, oppignorować, czyli przestawić, y Rzeczpospolita obowiązała się onę nie tylko pierwszemu Kredytorowi, lub Jego Następcom, ale y Temu, komuby On zapisał, lub tey summy ustąpił zapłacić, więc z mocy tego Prawa co się godziło pierwszemu, słyżyć powinno y drugiemu.

Argument z tey Konstytucyi służyłby na stronę Xiążęcia Radziwiłła, gdyby nie była następna oddzielna Konstytucya wyrażanie wykupienie tey Ekonomii Janowi III. Krolowi Polskiemu pozwalaiąca przez poźnieysze y szczegulnieysze tey zastawy dla tegoż Nayiaśnieyszego Krola Jana y Krwie Jego Sukcessorow zabespieczenie.

Obrona z tey Konstytucyi służyłaby Domowi Sobieskich na tenczas, gdyby Ich possesya w tey summie do Ekonomii Szawelskiey z powodu partykularnego nabycia od Sapiehi wątpliwości podlegała.

Naprzykład = Gdyby Nayiaśnieyszy Krol Jan III. za prywatną Cessyą od Sapiehi bez poprzedzaiącego zezwolenia od Rzeczypospolitey przychodził do Possessyi pomienioney Ekonomii Szawelskiey, y do summy na tych Dobrach zabespieczoney dla Sapiehi *mimo osobnego Prawa* y tę Cessyą dysputowaną sobie miał w Osobie swoiey, czyli w swoich Następcach od Rzeczypospolitey, lub od Sukcessorow Sapiehi, miałby rącyą utrzymywania się przy swym nabyciu z mocy tego Prawa nadaiącego

pierwszemu Kredytorowi Sapiehi wolność dysponowania temi Dobrami podług woli swoiey y przestawiania onych, komuby się podobało.

Ale że sławny z wielkich swoich czynow Krol Jan III. chciał mieć udzielne od Stanow Rzeczypospolitey Prawo, czyli pozwolenie do nabycia tey summy od Sapiehi, y zyskał one dla siebie w Roku 1678. na Kar: 622. w tey osnowie = *Wykupno Ekonomii Szawelskiey.*

Więc odstępuiąc od tey nadawczey a directo Domino poprzedniczą Konstytucyą dla Sapiehi dołożoney łaski ustąpienia tey zastawy komu zechce do Osoby Jego przywiązaney, nie drogą prywatney Cessyi, ale z samego zrzodła prawodawczey władzy udziałem do obięcia tey Ekonomii, w summie 600000. Złł: Sukcessorom Pawła Sapiehi wypłaconey chciał siebie y Sukcessorow Krwie swoiey zapewnić y w rzeczy samey zapewnił w tych słowach. = „

Jż Ekonomii Szawelskiey Termin wykupna w tym Roku dnia „ 24. Junii przypada, a Rzeczpospolita dla publicznych wydat- „ kow wykupić iey teraz nie może, tedy za zgodą wszech stanow „ lege praesenti, *pozwalamy WW. Sukcessorom J.W. Pawła* „ *Sapiehi Woiewody Wileńskiego*, summę 600000. Złł: jure obliga- „ torio przez Rzeczpospolitą na Seymie 1661. assekurowaną od „ Nas podnieść y z Skarbu naszego własnego oddać = *Servatis* „ *iednak in toto conditionibus, pundis, clausulis* & *solennitatibus* „ *w Konstytucyi pomienionego Seymu 1661. specificatis.* „

W tym mieyscu y z tego przydadku salwy odwołuiąc się do Konstytucyi Seymu Roku 1661. dla Sapiehy służącey, chce Xiąże Radziwiłł legalizować swoię Cessyą z powodu, że gdy Rzeczpospolita pozwoliła Sapiehi in toto, iako też in parte też Ekonomią oppignorować, komu zechce bez osobnego zezwolenia Rzeczypospolitey, a taż sama wolność przeniesiona została do Jana III. względem dołożoney powyższey salwy; Więc Xiężna Marya Karolina de Bouillon mocna była w tymże prawie bez dołożenia się Stanow Rzplitey Cessyą na Osobę Xiążęcia Radziwiłła podpisać.

Mylna aż nadto suppozycya y nie połączona kombinacya iednego prawa z drugim prawem.

Albowiem pierwsze prawo z Konstytucyi 1661. dla Sapiehi służące zniesione poznieyszym prawem 1678. co do punktu potrzeby wyrobienia pozwolenia od Rzplitey do ustąpienia tey Ekonomii komu zechce Possessor.

Wszak pierwsze Prawo przywiązane do Osoby Pawła Sapiehi y Jego sukcessorow nie wzięło swego skutku, ale przez odnowienie prawa nabycia tey Ekonomii dla Krola Jana III. co do tey istoty wzmienione zostało. A zatym co wolno było Sapiehi bez wypraszania nowego pozwolenia Rzplitey ustąpić komu chcieć tey Ekonomii. Gdy tego prawa tenże Sapieha za życia swego nie użył, y Sukcessorowie Jego nie użyli, ale Krol Jan III. prosto od Stanow Rzplitey szukał do nabycia tey summy pozwolenia, y one zyskał. Więc co do tey łaski w prawie roku 1661. doło-

żoney, prawo roku 1678. w inną poſtać przyobleczone zoſtało.
Wſzak ta łaſka przezſię ſama upadła, gdy na niey Krol Jan III. nie przeſtał y podług tey łaſki Ceſsyi od Sapiehi nie nabywał, ale poſzedł ad directum Dominum, to ieſt: do Stanow Rzeczypoſpolitey z nową proźbą okupienia tey Ekonomii, y dopiero za udzielnym od Rzeczypoſpolitey zezwoleniem dominium utile to ieſt poseſsyą Dobr w ſummie przez ſiebie opłaconey obiął.

Nie może ſię zatym ściągać ten warunek w Konſtytucyi 1678 wytknięty y przez Xiążęcia Radziwiłła pro beneficio dla Sukceſsorow z Krwie Krola Jana pochodzących w tym ſpoſobie applikowany, żeby im wolno być miało bez dołożenia ſię Stanow Rzplitey w myśli powyżſzego prawa komu chcieć prawa ſwego uſtąpić, bo dowiodſzy powyżſzym wykładem, że co do wolnego uſtąpienia y przeſtawienia tych Dobr beneficium to upadło, przez nową akwizycyą Krola Jana III. za wyraźnym konſenſem od całey Rzplitey naſtąpioną, a facultates z poprzedniczey Konſtytucyi nie co do exkluzyi potrzebnego konſenſu do uſtąpienia, ale co do innych użytkow prawem powyżſzym Sapiehi pozwolonych ściągaćſię powinny, to ieſt: *co do wnieſioney ſummy, że ta intoto absque extenuatione zapłacona być ma równie Krolowi Janowi* III. *y Jego Sukceſſorom, iako była zapewniona dla Sapiehi.*

J tak iſtotny wyraz biorąc tey Konſtytucyi roku 1678. *pozwolenie wykupna Ekonomii Szawelſkiey*, dla Krola Jana w oſobie Jego zawieraiącey, każdy bezſtronny umyſł przyznać muſi, że to pozwolenie od Rzplitey mądry Krol nie bez przyczyny wypraſzał, maiąc pogotowiu bez granic Prawo Sapiehi ſłużące. Ale co chciał przez to w potomności zoſtawić nieśmiertelney pamięci Jan III? O to beſpieczeńſtwo tey ſummy dla ſwoich ſukceſsorow, co też y otrzymał w ſłowach = „ Za ktorey ſummy „ z Skarbu naſzego właſnego W.W. Sapiehom oddaniem Ekonomiią Szawelſką, *My y Sukceſsorowie Naſi ſanguinis* takimże Prawem zaſtawnym, iako W. W. Sapiehowie trzymali, „ trzymać będziemy y *Naſi ſukceſſorowie ſangvinis trzymać* „ *będą potey*, pokiey Rzplita z Skarbu W.X. Litt: pomienioney „ ſummy 600000. Złł: *praviis także* & *ſervatis conditionibus*, „ *clausulis* & *ſolennitatibus circa exemptionem Nam* albo „ Sukceſsorom Naſzym nie odda. „.

Jaka rożnica iednego Prawa względem drugiego, rzecz ſama przez ſię obiaśnia. „

W prawie Roku 1661. mimo zabeśpieczenia ſummy dla Pawła Sapiehi y Jego ſukceſsorow wolność przeſtawienia, oppignorowania y zbycia tey ſummy komukolwiekby ſię podobało ieſt od Rzplitey za łaſkę wyproſzono przez Sapiehow.

W Prawie Roku 1678 nie tylko to pozwolenie przez Krola Jana III. nie przyięte za łaſkę, ale za naywiękſzy obowiązek w Stanach Rzplitey dla Jego y ſukceſsorow Krwie dołożono, aby nie kto inny tylko, iżby On y Sukceſsorowie Jego ze Krwie pochodzący to Dobro trzymali do potey, do pokiey

Rzplita

Rzplita z Skarku W. X. Litt: pomienioney summy temuż sławnemu Krolowi albo Sukcessorom Jego nie odda.

Coż iest, ieżeli nie przezorność wielka Stanow Seymuiących względem swego Krola, y dzielna rostropność Oyca, względem swoich Potomkow.

Niezdało się Stanom Rzplitey torem Konstytucyi 1661. za Jana Kazimierza dla Sapiehi napisaney, udział łaski dla Pawła Sapiehi, lub Jego Sukcessorow nastąpioney approbować, bo ten tchnął czystą abalienacyą Boni regalis, więc chciała mieć tak Rzplita nowo pzeformowaną w Osobie y w Prawie Krola swego Jana. III. zastawę dla Iego y Krwie Sukcessorow zapewnioną.

Nie zdało się kochaiącemu swoy Narod y swe Potomstwo prawdziwemu Oycu Oyczyzny na ten czas panuiącemu Janowi III. przez prywatną Cessyą od Sapiehi przychodzić do Possessyi tey zastawy, co mu wolno było z mocy powyższego Prawa, ale raczey obrał pewnieyszą drogę przyiścia do zastawy tey samey, ale przez nową akwizycyą od Stanow Rzplitey y przez odnowienie Prawa zastawy dla siebie y Sukcessorow Krwie swoiey.

Oswobodził dobro Krolewskie z pod prawa, którebу mogło na zawsze z poprzedniczego nadania w obce ręce, ile na pograniczu bądące odeiść, a przywrocił ie do zwierzchney władzy kraiowey, y dopiero od niey szukał w summie przez siebie na okupno wyłożoney summy dla siebie y dla sukcessorow swey Krwie bespieczeństwa.

Usunął zbytek daru utratą y marnotrawstwem tchnąć mogący w swoich Następcach dobra ad directum Dominium Rzeczypospolitey zupełnie należącego, a przy użytku doczesnym, pewnym się robiąc na zawsze, pamięć wdzięczności dla Narodu swego z długiem od Rzplitey zaręczonym zachować starał się w Krwie y w Potomstwie swoim.

A Prześwietne Stany Rzplitey na owczas Seymuiące nie mogły się lepiey wywiązać swemu Krolowi, iak kiedy łącząc wdzięczność z długiem, chciały mieć nie innym sposobem zastawę wypuszczoną, tylko ażeby w possessyi tego wiekopomną sławą zadziedziczonego w sercach Obywatelskich ulubionego od Narodu Krola, do potey zostawała Ekonomia Szawelska, do pokiey Mu summy 600000. Złł: lub Jego Potomkom Skarb W.X.Lit: nie odda.

Ze zaś ta nie omylna prawa z myśli tego prawda wynika y nie innym końcem, tylko przez wzmiankowany sposob, ta umowa zastawy nastąpiła, między Krolem y Stanami Rzplitey directum Dominium reprezentuiącemi, dowod iest z warunkow nietylko powyżey cytowanych, ale też ku końcowi teyże Konstytucyi dołożonych, w tey Osnowie = „ *Praeviis circa Exemptionem.* = „

Stanąć tu nad tym warunkiem należy, co ma znaczyć ten wyraz. A gdyby summa zastawna od Rzplitey oddawana być miała, tedy zachowane być maią uroczystości wszelkiego rodzaiu kondycyi y związkow przy wykupnie = Wszak tego dokładu w prawie Sapiehi Roku 1661. nikt nie czyta, co się w na-

ſtępnym prawie zaſtawy dla Krola Jana III. y Jego ſukceſsorow podobało dołożyć Stanom na owczas ſeymuiącym.

Solenność, czyli uroczyſtość prawa przy umowach a mianowicie przy zaſtawach ieſt ta, że kiedy Dziedzić nie da wyraźney mocy, czyli pozwolenia poſeſsorowi zaſtawnemu do przeſtawienia teyże zaſtawy, przeſtawienie ieſt nie ważne.

Solenność zaś, czyli uroczyſtość przy exempcyi ieſt ta, że ſię poſeſsor powinien in expirio czaſu directo Domino uſtąpić, gdy mu ſummę winną odłoży y powinien z zaſtawy od zaſtawnika dla Dziedzica y na wzaiem od Dziedzica dla zaſtawnika z pretenſsyi kwit zachodzić.

Tey prawności w prawie Sapiehi dla Rzplitey nie było oſtrzeżoney, dopiero ią Stany Rzplitey do poſeſsyi nowey zaſtawney dla Krola Jana III. y Jego Sukceſsorow dołożyły za fundament zapewnienia, tak względem ſiebie, iako y Sukceſsorow Krwie Krolewſkiey.

Solenność tak dotychczas z prawa koniecznie potrzebna nie naſtąpiła, bo zaſtawa od Sukceſsorow krwie Sobieſkiey nie przyzwoicie w Dom cudzy bez uwiadomienia Stanow Rzplitey y bez kwitu dla tey Familii przenieſiona, a zatym ſtoi prawo roku 1678. y zaſtawa za tym prawem ſtać powinna.

Wſzak, gdy przezaſtawienie tey ſummy z Domu Sapiehow w Dom Sobieſkich Stany Rzplitey w tym roku 1678. determinowały, kwit od Rzplitey dla tychże ſukceſsorow Sapiehow naſtąpił w ſłowach = „ *Kwit od Nas z dzierżenia tey Ekonomii* „ *Szawelſkiey tymże W. W. Sukceſſorom niegdy I. W. Pawła* „ *Sapiehi Woiewody Wileńſkiego dany in omnibus pundis &* „ *clausulis approbuiemy, a gdzież podobny kwit od Rzplitey* „ *dla Sukceſſorow Sobieſkich, albo od Sukceſſorow dla Rzplitey* „ *naſtąpił.*

Zwazaiąc więc aſsumpt tey uſtawy na Seymie roku 1678. na czele ſwoiey Konſtytucyi maiącey ten tytuł = *Wykupno Ekonomii Szawelſkiey od Sukceſsorow Pawła Sapiehi* = Powtore zważaiąc to, iż pozwolenie ſummy 600000. Złłt ſpoſobem zaſtawy na Dobra Ekonomii Szawelſkiey przez tegoż Pawła Sapiehę wnieſioney, ſervatis iednak in toto conditionibus w Konſtytucyi 1661. nie ściąga ſię do tey nieograniczoney wolności, iżby wolno być miało naſtępnym Sukceſsorom z Krwie Krola Iana III. komu chcieć bez poprzedzenia konſenſu Stanow Seymuiących tey ſummy uſtępować, gdy to prawo ſamym Sapiehom ſłużyło y onego ſkutek nie naſtąpił, a przeto ſamo przezſię upadło.

Zważaiąc oraz, iż Seymuiąca Rzplita w roku 1678. pozwoliwſzy podnieſienie ſummy z Dobr ſwoich dla Sapiehi, dopiero za wyliczeniem i oddaniem ſummy zaſtawney z Skarbu Krolewſkiego też Ekonomią dla Krola Jana III. y Iego ſukceſsorow ze krwie pochodzących rownym prawem zaſtawnym inwadyowała y do pokieyby ſumma wzwyż wyrażona przez Skarb Litt: oddana nie była, też Dobra przez tychże Sukceſsorach Sobieſkich poſiadane mieć chciała.

Zważaiąc y to, że przy exempcyi z prawa ſolenności tymże prawem oſtrzeżone na rzecz ſukceſsorow Sobieſkich dotąd nie naſtąpiły, owſzem, że nieprawnie taż zaſtawa mimo wyraźny o-

pis Konſtytucyi 1678. tož prawo gruntuiącey od ſukceſsorow krwie Sobieſkich w Domu XX. Radziłłow z naywiękſzym pokrzywdzeniem prawdziwych poſeſsorow, a nie bez naruſzenia prawa directi Dominii to ieſt: całey Rzplitey przemieniła ſię prywatnie, zaczym proźbą ieſt Xiążęcia de Bouillon do Maieſtatu W. K. P. Miłł. y Prześwietney Rady przy boku Jego Nieuſtaiącey, aby tę pierwſzą część wywodu z prawa roku 1661. przez Xiążęcia Radziwiłła ku obronie ſwoiey przywiedzionego za ſam tylko tytuł y pretext prawności poczytać raczył, a chęcią dogodzenia ſprawiedliwości, chciał łaſkawie zważyć naſtępne dowody, które do mniemaney Ceſsyi Xiąże Radziwiłł przywodzi.

Z wywodu dwoch Konſtytucyi dopiero wzmiankowanych okazał Xiąże Jegomość de Bouillon dwie pryncypalne maxymy. *Pierwszą*, że z prawa roku 1661. Pawłowi Sapiehi nayobſzerniey nadanego nie nabywał Krol Jan III. przyzwoitości Tytułu do poſeſsyi Ekonomii Szawelſkiey, ale a Supremo Dominio, to ieſt od Zwierzchney Władzy, od Stanow Rzeczypoſpolitey. = Więc z powodu tego Prawa, Xiężna de Bouillon przyzwoitości także uſtępowania ſummy na Ekonomii teyże będącey privata authoritate, bez dołożenia ſię tychże Stanow Rzplitey, nie mogła, y niepowinna.

Powtore, że z Konſtytucyi roku 1678. Janowi III. y Sukceſſorom krwie do tey Ekonomii wſtęp daiącey, taż Xiężna de Bouillon tey ſummy, iako do Jey ſamey nienależącey uſtępować prawnie nie mogła, to podaie materyą do explikowania ſię naſtępuiąca.

A nayprzod, że Ceſsya nie może być podług Prawa, tylko z rzeczy własney ceduiącą oſobę exclusivè innych, intereſsuiącey, to z iſtoty wſzelkiego Prawa, to z doświadczenia codziennego rzecz aż nadto widoczna.

Ale kto z rzeczy do użytku tylko doczeſnie ſobie ſłużącey chce uſtępować, powinien mieć do uſtąpienia zezwolenie właśnika, do Oſoby ſwoiey przywiązane. Dla czego ani żaden Posseſsor zaſtawę na Dobrach Ziemſkich maiący oney uſtępować, nikomu nie wolen, pokiey wyraźnego Mu zezwolenia ſwoiego Dziedzic na piſmie nie da, ani żaden poſiadaiący Dobra Krolewſkie, takiego uſtąpienia zeznawać nie ieſt w ſtanie, pokiey zwierzchniey na to nie zyſka wyraźney woli, y tak doświadczenie codziennych w tey mierze Tranzakcyi z Akt publicznych przekonać ſtronę przy tey nieprawney Ceſsyi upieraiącą ſię powinno, że inaczey Kancellarya żadnego wlewku, ani Transfuzyi przyiąć nie zwykła na Dobra Koolewſkie, tylko na mocy konſenſu, y ten w Akt Ceſsyi inſerować ma zwyczay.

Xiąże Jegomość Radziwiłł nie zaprzeczy tego, że Xiężna de Bouillon rzeczy nie własney mu uſtąpiła, ale pod doczeſny ſwoy użytek podpadłey, a po Jey śmierci do Jey ſukceſsorow rozciągaiącey ſię podług wzwyż namienionego prawa zaſtawy Oryginalney. Trzeba więc, iżby ulegalizował wprzod własność w Jey Oſobie exclusive innych ſukceſsorow, a dopiero dowiodłby prawność tey Ceſsyi, ktòrą ſię zaſzczyca od Xiężny de Bouillon

B 2

Xiąże Radziwiłł, że do niey czynienia służyło Jey prawo, gdyby okazał wyraźne zezwolenie Stanow.

Ale gdy tego okazać nie potrafi, więc równie nie potrafi ulegalizować prawney akkwizycyi, bo bez zezwolenia Stanow Rzplitey czynić takowey Cessyi Jey nie było wolno.

Pomimo tey pryncypalney zasady z Prawa publicznego wynikaiącey, examinować należy defekta y niedokładonqści szczegulnieysze, iakie też Cessyą obeymuią y zupełnie ią nikczemną czynią.

Na pierwszy rzut oka nie przyżwoicie użytey formy w stanie Republikantskim zraża na widok wystawiony Akt Cessyi, pod hasłem wolnego czynienia Tranzakcyi ze krwie Krolewskiey zstępuiącym przez Kommissarzow za ręcznym zapisem Diplomatycznym stanowionych.

Nie okaże Xiąże Radziwiłł na to żadnego Prawa w Xięgach Ustaw kraiowych, iżby wolno descendentibus z krwie Krolewskiey tym sposobem zapisy czynić.

Przeciwna z tych praw dowodzi się ustawa, że zacząwszy od Krola Władysława, aż do szczęśliwego na Tron wstępu W. K. Mci Pana Miłł: przez pacta conventa zaręczona iest subiekcya wszystkich z krwie Krolewskiey pochodzących æqua lance cum statu Nobilitari, porownanych y na to przysięgi fidelitatis są Jm przepisane, a zatym Akt ten Cessyi iako przeciwny Prawom karpynalnym Narodu y supremacyi in æqualitate nie cirpianey w Nomencleaturę Diplomatu przyodziazy, iest żaden.

Tę prerogatywę samym panuiącym iako wyłączonym a nexu juris zostawić należy, ale żeby ten udział wolności używania Diplomatu supra æqualitatem miał iść de generatione in generationem tego zaszczytu, tak daleko rościągnionego descendentes in ulteriori gradu używać nie maią prawa.

Bo pozwoliwszy na moment, iżby ta preeminencya uchodzić miała w drugim, w trzecim y dalszym pokoleniu, szłoby zatym, żeby wszystkim zstępuiącym z Łona Krolewskiego przyznać potrzeba ten sposob czynienia Tranzakcyi, a tak rachuiąc naprzykład od Popiela wieleby takich znalazło się w Narodzie, ktorzyby sobie ten zaszczyt directe vel indirecte uzurpowali, y małoby kto chciał in æqualitate zostaiąc, podług prawa roku 1543. które przepisało Formę Cessyi do czynienia onych, przystępować. A przecie tey ustawy zamiar nie inny iest, tylko ulegania równości, y zabeśpieczenia Fortun Obywatelskich, aby nie prywatnie, nie chyłkowo, ale w obec Urzędu z wiadomością publiczną zeznawane były.

Przeto z powodu nie zachowaney tey formalności prawem Statutowym przepisaney sam tytuł dany tey Cessyi przez sposob Diplomatu nadwątla moc oney.

Na ten koniec pierwszy Krol z linii Krolow dziedzicznych Samowładnego rządu wyzuwaiący się Zygmunt August w R. 1550 wspolne dzieląc prawodawstwo z Stanami Rzplitey dla zabespieczenia Fortun Obywatelskich, ostrzegł, aby inaczey nikt z Obywatelow nie ważył się zeznawać Tranzakcyi, tylko gdy się

po-

poſtanowi przy Akciech w ſłowach = Niſi conſtitutus ad Acta ſanus mente, inaczey Actus publici nie ſą ważne. Nie ſtało ſię temu prawu doſyć przez Xiężną Jeymć de Bouillon za życia, więc po śmierci Jey do ſtrzymania Jey czynow bezprawnych, żadne prawo Sukceſsora obligować nie może.

Przyſtępuie ſię do drugiey przyczyny nie legalności tey Ceſsyi przez racyą równie ſprzeciwiaiącą ſię prawu kraiowemu, że niema za ſobą drugiego requiſitum, to ieſt przyzwoitey y konieczney z Prawa przepiſuiącego Mężatkom pod nieważnością wſzelkich Aktow aſſyſtencyi, bo żadney Oſobie z płci Niewieściey maiącey Męża żyiącego, ani Mężowi bez aſsyſtencyi ſpokrewnionych, czyli z krwie bliſkich nic zapiſać, ani bez aſsyſtencyi Męża na rzecz obcych na krzywdę ſwoich oddalać nie wolno, bo za pierwſzym zakaz ieſt wyraźny prawem Statutowym Krola Alexandra Roku 1505. za drugim mowi prawo, że = Uxor quidquid acquirit, non ſibi, ſed Marito = Więc y z pierwſzego y z drugiego prawa Ceſsya ta nie może ſię nazwać legalną y prawną, gdy przeciwko oboygu prawu okazuie ſię być urządzoną.

A zatym nie może ſię nazwać ta Ceſsya prawną, bo nie ieſt officioſa, nie może ſię brać za legalną, bo ieſt ſine aſsiſtentia de lege requiſita = Więc ex utroque caſu ieſt nie ważna.

Jeſt zaś nieważna ex Jure Cardinali publico, bo non præcedente conſenſu Reipublicæ y prywatną alienacyą Dobra Rzplitey w ſobie oznacza.

Jeſt nie ważna ex jure communi & particulari, bo prerogatiwie Mężowſkiey y krewnym ubliża.

Tey Ceſsyi oczywiſtey nikczemności zawady uprzedzaiąc Xiąże Radziwiłł, przywiodł w ſwoim piſmie dwie okoliczności, przez ktòre tę niedokładność w prawie dopiero wzmiakowanym chce ulepſzyć y nieprawność ſwoiey Ceſsyi upoważnić przez urządzony zapis tey ſamey Ceſsyi przez Walickiego Kommiſsarza także za Diplomatem od Xiężny de Bouillon umocowanego.

Chcąc legalnym uczynić Akt Kommiſsarza, czyli Plenipotenta, trzeba wprod ulegalizować Inſtrument Jego delegacyi, za ktòrym czynność naſtępowała.

Co naganne ieſt w zrodle czynności Xiężny de Bouillon Matki w generalności, bez nagany zoſtać ſię nie może w ſzczegulnościach.

Nie trzyma Xiąże de Bouillon Dzieła Matki ſwoiey względem wlewku y uſtąpienia Summy, o ktòrą rzecz przez nią ſamę prywatnie uczynionego y dowodzi tym ſamym, iż w tey ſamey myśli nie miał Xiąże Radziwiłł tegoż wlewku za doſtateczny, gdy na nim nie przeſtawał względem Oſoby on że ſporządzaiącey, nie może przeto w konſekwencyi poczytać Xiąże Radziwiłł nabywaiący tę Ceſsyą za rzecz lepſzą naſtępny Akt przez Komiſsarza Diplomatycznego na ſwoy favor zeznany, bo albo pierwſzy Akt ieſt dokładny y dobry, więc drugiego Aktu nie potrzebował, to ieſt urzędownego potwierdzenia przez Kommiſsarza.

C

Nie trzyma pierwszego ex defectu Osoby rekognicyą w równey niedostateczności zeznawaiącey. Więc y drugi Akt przezsię sam upada.

Przywodzi za sobą niby autentyczność tey Tranzakcyi Xiąże Radziwiłł, że iest Ona w Aktach publicznych przez Kommissarza umieszczona, ale nie przywodzi autentyczności za sobą onę w Aktach umieszczaiącą. Przywodzi, że była udziałana w assystencyi spokrewnionego Xiążęcia Sanguszka, ale nieprobuie przez to prawnego Osoby czyniącey w Jey Jmieniu umocowania, bo potrzeba było, aby ten Kommissarz był autentycznie, to iest: Aktami przez Xiężną de Bouillon y przy assystencyi krewnych zapisany.

Na' dowod, że nie autentycznie, bez zezwolenia Stanow y bez assystencyi krewnych zrobiony wlewek prawa na summę na Ekonomii Szawelskiey przez Xiężną de Bouillon na rzecz Xiążęcia Radziwiłła nastąpił, wykazuie się z Extraktu Xiąg Grodzkich Lwowskich oblaty tegoż wlewku per Diploma w Zołkwi Dnia 11. Miesiąca Marca Roku 1740. zapisanego, sub Litt: A. Więc ta Cessya iako prywatna, iest żadna.

Dowód drugi, że nieprawnie tenże wlewek przez Jey Kommissarza Walickiego nastąpił, wyiaśnia drugi Extrakt z tychże Xiąg pod tym samym Aktem wyięty, sub Litt: B.

Dowod trzeci, że nie legalna czynność Walickiego stosownie do pierwszego dowodu przywodzi się z tey samey niedokładności, że instrumentowanie Jego nie nastąpiło in ea formalitate, iak prawo dysponuie względem Mężatek, aby ich czynności nie były bez assystencyi przyzwoitey, kładzie się sub Litt: C. wszystkie trzy pod iednym Aktem z Grodu Lwowskiego wyięte okazuią przez się nikczemną, bezsilną, złą y nieprawną oraz niestałą Tranzakcyą.

Nikczemną, bo bez poprzedzoney woli supremi Dominij.

Bezsilną, bo bez assystencyi prawney.

Złą y nieprawną bo bez poprzedniczych rekwizytow umocowania w Osobie Walickiego Kommissarza Jnstrument Jemu służący w swoiey mocy ostać się nie może.

Trzeba było wprzod szukać u Stanow Rzplitey konsensu tak, iak Dziad Xiężny de Bouillon uczynił, który chociaż był Krolem y prawdziwie miłym w Narodzie, przecież ani nabywać Cessyi od Sapiehi, ani odkupować zastawy, bez opowiedzenia się całey Rzplitey, nie chciał, więc do tego potrzeba była Seymu y Zgromadzenia trzech Stanow, a Seymu od Roku 1736. do Roku 1764. nie było.

Trzeba było na mocy zezwolenia Stanow autentyczną czynić Cessyą, ale że Kancellarya żadna inaczeyby tey nie przyięła sine attiributo præcedenti consensus; więc nie można było innym sposobem, tylko przez prywatne pismo w Zołkwi, cum præjudicio krwie własney y całey Rzplitey sporządzone, prokurować pod Jmienien Diplomatu w rzeczy samey pismo czcze tylko znaczącego.

Trzeba było uprawnić tę nieprzyzwoitość drogą prawa, że

Tranzakcye Xięgami publicznemi nie przyznane, nie ſą ważne y nie maią za ſobą wiary publiczney, więc poſtarano ſię o Jnſtrument y od Jnſtrumentowanego, o twierdzę Tranzakcyi, któ- ra w ſwoim zrzodle nie mogła mieć ſwego pewnego ſkutku, a wreście przedſięwzięto zoſtawić to wſzyſtko loſowi, y potędze Obywatela, iakim był w onczas Xiąże Michał Radziwiłł Woiewoda Trocki y Hetman Polny Litt: a potym Woiewoda Wileńſki y Hetman W. W. X. Litt: w mniemaniu = Valeat quantum valere poteſt, mianowicie pod tę porę, gdzie Seymy bezczynne pierwſzy Stan za granicę, a drugie dwa w kraiu active nic nie czyniły.

Odparſzy nie które wnioſki przed Tron W. K Mci Pana Mił: przez Xcia Radziwiłła w wyrazach wielkiey rekognicyi o czułość nad maiątkiem Obywatelſkim nioſącego dzięki, z nieodrodnym reſpektem y daleko większym uczuciem odzywa ſię w ſercu Xcia de Bouillon nie wygaſła ieſzcze, ale w żyłach Jego płynąca krew Polſka, gorące uwielbienia wielkiey wſpaniałości W.K.Mci Pana Mił: y dzielney wielkomyślności całego Narodu w ſobie ożywiaiąca, łączy On do ſprawiedliwości Jntereſsu ſwego nieuſtanney wdzięczności pamięć, y wiekopomną ſławę w pożney potomności, z powodu właſney inklinacyi y naywyżſzego poważenia zwierzchney władzy Kraiowey, a nie z powodu ſamego tylko Jntereſsu (który ma teraz) świątobliwie zachować ślubuie. Chce On przed Tronem ſprawiedliwego Krola dowieść, że Jntereſs Jego nie na ſamey prawności, ale na zaſadach Praw Natury, Praw Narodow y praw ſluſzności gruntuie ſię.

Przywiodł powyżey tenże Xiąże de Bouillon dowody z Praw y Uſtaw kraiowych, że Xiężna Jego Matka przez prywatne piſmo, Diploma zwane, nie była doſyć mocna oddalać właſności do krwie Jey należącey, bez zezwolenia Męża, bez aſsyſtencyi krewnych, a nadewſzyſtko bez wyraźnego zezwolenia Stanow Rzplitey, znayduiąc ſię w kraiu Polſkim y podległą będąc Uſtawom Praw Polſkich.

Przywiedzie teraz tenże Xiąże de Bouillon dowody piſane w ſzczegulności ſobie ſłużące; że do takowey Tranzakcyi czynienia nie była wolna taż Xiężna de Bouillon z pokrzywdzeniem właſney krwie ſwoiey y zubliżeniem praw im mimo przyrodzogo prawa ſłużących.

Chcąc zaś te rzeczywiſte lezye iaśniey wyłuſzczyć, trzeba tu nadmienić, że ta Xiężna pierwzego ślubu będąc za Xciem Kazimierzem de Bouillon wkrótce owdowiała. A będąc zaślubioną w powtornym Małżeńſtwie młodſzemu Bratu Xięcui Karolowi Gottfrydowi Oycu teraźnieyſzego Sukceſsora prze Jntercyzę ślubną w Roku 1724 w Paryżu w obec Nayiaśnieyſzego Krola Francuzkiego zrządzoną przez ś. p. Oyca Jey Jakoba Krolewica Polſkiego podpiſaną, pod Artykułem pierwſzym do wſpolnego użytku Dobra ſwoie ruchome, y nieruchome w czaſie tegoż Małżeńſtwa były, y przybyć mogące ſtoſownie do Praw kraiu tego, w ktorymby też Dobra znaydowały ſię pod użytek Męża poddała; Więc Xiąże de Bouillon, maiąc pod ſwoim użytkiem

C 2

wszyſtkie Dobra Zenne, był ich Panem dożywotnim po śmierci Zony, a w życiu Jey powinien był na ich oddalenie przyzwolić, inaczey wszelkim Prawem Tranzakcya przeciwko zapiſom y z uymą preogatywy Mężowſkiey zeznana, nie może być ważna.

Powtore tą ſamą Intercizą ślubną pod Artykuł: II.oſtrzezono ieſt, że w to wſzyſtko, cokolwiek przez Sukceſsyą, Donacyą, Legacyą, albo przez inny iaki ſpoſob na nią ſpadnie, przyſzłe Jey potomſtwo w rzeczach ruchomych y nieruchomych ſukcedować powinno, iak ieſt w kopii przyłączoney tenże kontrakt ślubny złożony ſub Litt: C.

Xiężna de Bouillon przeżyła Oyca ſwego Jakoba, obięła po Nim wſzyſtko drogą naturalney ſukceſsyi, ſpłodziła wprzod Dzieci to ieſt: teraźnieyſzego Xiążęcia de Bouillon y Xiężnę de Rohanu, więc nie była iuż oſtatnia ze krwie, ani ultima conſumens, iak Ją nazywa w piſmie ſwoim Xiąże Radziwiłł. Była ſub poteſtate Mariti, a zatym nie była wolną oddalać tego prowentu, który do Męża należał, tym mniey nie mogła oddalić wſzyſtkiego maiątku od ſwych Dzieci, co Jm przedślubnym kontraktem hypotekowano, oddała, bo to iuż nie było iey własnością, bo ten dar y darowizna iuż nie przez nią ſamę, ale przez Oyca Jey, a reſpective teraźnieyſzego aktora Dziada zaſzła na rzecz iuż nie Jey Samey, ale dla Sukceſsorow z Jey zſtępuiących.

W tym mieyſcu alboż przytłumiony głos uſtronny Xiążęcia Radziwiłła przeſtanie na tey prawdzie, że mniemana Ceſsya na Oſobę Oyca Jego przez Xiężną de Bouillon zeznana nie może oſtać ſię w ſwoiey mocy y do znieważenia Oney (gdyby też w ſamey rzeczy taką była) Xiążęciu de Bouillon Prawo Jego dopiero wzmiankowane zupełną moc Jemu daie.

Ale ten Argument podobno niezechce przyiąć za przekonywaiący ſiebie doſyć Xiąże Jegomość Radziwiłł, gdy nie tylko za życia Xiężny Matki wlewek Praw mieni być od Jey do tey Summy 600000. Złł: ſobie ſłużący, wraz z kwitem ten przy Ceſsyi przez Kommiſsarza Walickiego podpiſanym, ale też oſobny kwit na tęż Summę przez Plenipotenta Xcia de Bouillon Oyca po śmierci Xiężny de Bouillon Matki ſtante minorennitate ſui z Francyi do Polſki przybyłego Jmieniem Bacqueville, przed Aktami Grodu Warſzawſkiego w Roku 1740. w Wigilią Swięta S. Jędrzeia] zeznany. A ztąd wnieſiono ieſt, gdy to ſą Actus Parentales a Dzieci dotrzymywać one powinny, więc Xiąże de Bouillon ich ſkarżyć [nie może.

W tym zarzucie niechąc zoſtać bez obrony Xiąże de Bouillon, y wdzięczną pamięć ku Rodzicom ſwoim zachowuiąc, nayiſtotnieyſzym ſądzi być obowiązkiem ſwoim nayprzod ſiebie od Ewikcyi tak nieprzyzwoitych czynow, gdyby też w rzeczy ſamey naſtąpiły, dalekim, y w naymnieyſzey części nie obligowanym okazać.

Powtore w niemożności popełnienia takiego grzechu ſwych Rodzicow wyſtawić przedſię bierze w ten ſpoſob.

Co do pierwſzego = Gdyby nayſolennieyſze były czynno-

ści przez Rodzicow udziałane, y gdyby one żadney wątpliwości przez się nie podpadały, owszem, gdyby tychże czynności nayściśley brać się mogąca akceptacya zachodziła, przecież one niemogą szkodzić w naymieyszey części potomstwu, które Prawem udzielnym nieodzownym w rzeczy nie tylko proste przez Sukcessyą pochodzącey, ale przez szczegulnieysze uroczyste zapisy zapisy, iest zabespieczone.

Tak Xiąże de Bouillon, gdy w powyższym wykładzie Praw sobie służących dowiodł, że co do summy 600000 Złł: na Ekonomii Szawelskiey zastawney Exempcya nie do Osoby samego Krola Jana III. ani do Jego Syna Krolewica Jakoba, perconsequens nie do Jego Corki, a względem siebie Matki Xiężny de Bouillon, ale do krwie Sukcessorow rozciągniona została, y gdy ta Exempcya præcedente consensu Reipublicæ w żadnym z tych wymienionych Osob stopniu nie nastąpiła, a Krolewic Jakob Dziad Xięcia de Bouillon, respective zaś Xiężny de Bouillon Oyciec, przez Jntercyzę ślubną in antecedenti przed Tranzakcyami Matki inwadyował całą po sobie Sukcessyą pro descendentibus, zatym y tę summę oddał na Wnuki, więc żadne Actus parentales, to iest za życia Rodzicow, przeciwko temu Prawu publicznemu y ordynacyi Dziada zaszłe Xiążęcia de Bouillon do trzymania Jch nie obowięzuią, ani Jego poprzednich zapisow nadwątlać nie mogą.

A ztąd wypływa odpowiedź co do drugiego punktu, że czynności Xiężny Matki, gdyby były naysolennieysze, respective siebie Xiąże de Bouillon znayduiąc one za szkodliwe, zawsze iest mocen one zmazać.

Bo lubo mowi z gory w swoim pismie tenże Xiąże Radziwiłł, że tak Substancyi Dziedziczney w Dobrach y rożnych summ od Xiężny de Bouillon, iako iedyney Sukcessorki przez zapis Dyplomatyczny w Zołkwi pod dniem 11. Marca 1740. Roku sporządzony nabył za summę 800000. Złł:

Lubo wlewek Prawa na summę 600000. Złł: na Ekonomii Szawelskiey zastawną dla siebie wyrobił, oraz Jnstrument Dyplomatyczny dla Walickiego Kommissarza, końcem approbacyi Tranzakcyi pod tymże dniem y Rokiem uzyskał.

Xiąże Jmć de Bouillon nieumyslem exprobracyi wielkiey niesprawiedliwości z tych Tranzakcyi wynikaiącey, że Dobra tak obszerne, iak są Zołkew, Złoczew y Pomarzany z pięciu Miast rezydencyonalnych w Zamki, w Pałace, w Ogrody y inne ozdoby przysposobionych, tudzież z sześciu Miasteczek intratnych y stu czterdziestu iedney Wsiow osiadłych składaiące się za summę 800000. Złł: przez szacunek Jch, aż nadto zniżony, okażą się daleko więcey wartuiące y ledwie nie w prowencie rocznym summę za szacunek postanowioną przynoszące, oraz summy 600000 Złł: na Ekonomii Szawelskiey zastawney y innych wiele Kapitałow pieniężnych na różnych funduszach, iakoto: Sacri montis pietatis w Rzymie, wszystkich Kleynotow y sreber w Klasztorze Częstochowskim in deposito będących przez Xięcia Jmci Radziwiłła nabyte, zdaią się nie tylko ultra dimidium iusti krzywdzą-

ce być nad ſłuſzność, ale też z ſwoiey iſtoty w uſtąpieniu onych rzecz nie do poięcia.

Z przyczyny więc powiązania iednego Jntereſsu z drugim to ieſt nabycia rezygnacyi Dobr y wlewkow na ſummy, że te za iedną akwizycyą, pod iedną datą Tranzakcyi, y z pod iedney ręki Oſob one ſporządzaiących, y approbuiących pochodzą, a ztąd inne Actus naſtępne przez Xiążęcia Radziwiłła ultro naganne zaſzły, czuie w ſobie obowiązek y konieczną potrzebę Xiąże de Bouillon wyſzczegulnienia w moc dowodu y odpowiedzi per Actus ſubſequentes, że nietylko żadna akceptacya nie zaſzła, ale też Prawo Sukceſsyi Xięcia de Bouillon w niczym nadwątlone nie zoſtało.

J tak nie odſtępuiąc od praw fundamentalnych kraiowych, że Tranzakcye inaczey nie ſą ważne, tylko gdy przed Aktami publicznemi ſą zeznane.

Oſtrzegaiąc oraz ſobie we wſzyſtkim prawa powyżey około tego cytowane, na fundamencie onych pierwſzy dowod nikczemności tych Tranzakcyi zakłada Xiąze de Bouillon, że nie ſą autentyczne, ani przez Oſobę autentycznie inſtrumentowaną zeznane, y aſsyſtencyi z prawa należney nie maiące.

Tłomacząc ſię zaś iaśniey czyni zapytanie Xiąże de Bouillon, kto te wſzyſtkie Actus urządzał, wſzak Kommiſsarz Walicki prywatnym piſmem od Xiężny de Bouillon patentowany.

Kto ich approbował, Xiężna ſama de Bouillon nie maiąca iuż do tego prawa, ale doczeſny wraz z Mężem użytek z racyi exyſtuiących ſwoich właſnych Sukceſsorow hypothekę na tych wſzyſtkich Dobrach y ſummach przez Jntercyzę ślubną, przez Dziada y Stryia zaręczoną maiących, nie doſyć na tym.

Ale pyta ſię ieſzcze Xiąże de Bouillon, kto tey Matce aſsyſtował? Nie Mąż zyiący, ani bliſcy krewni, ktorych powinno być w liczbie przynaymniey dwoch, ale Xiąże Sanguſzko Marſzałek Litt: y Ordynat Oſtrogſki ieden, ktory w krotce potym parcendo Magno Nomini, iak był w ſwoich Jntereſsach powodowany, o tym całe publicum ieſt wiadome.

Ominąwſzy te z prawa konieczne potrzebne do czynienia na wieczność Tranzakcyi Prawami Statutowemi y Kardynalnemi przepiſane formalności, rzez w tym ſpoſobie nabytą potrzebaby przynaymiey iſtotnym ſzacunkiem probować, a tak chociażby in formalibus chybiała, miałaby przynaymniey in materialibus, to ieſt przez ſłuſzność przyzwoitą cenę, taż niedołężna Tranzakcya.

A tu zapytać ſię znowu należy Xięcia Juryſquezytora, wiele też zapłacił za Dziedzictwo Dobr wyżey wymienionych, y za ſummy wlewkowe? Wſzak nie więcey za to wſzyſtko zapłacił, iak 800000. Złł: z tych 200000. Złł: przy ſpiſaniu kontraktu iakoby zaliczone odtrąciwſzy, pozoſtał ſię winien, iak świadczy tenże kontrakt rezygnacyiny ſub Litt: D. 600000. Złł: na podział dla Xięcia de Bouillon y Sioſtry Jego Xiężny de Rohann, z tey całey ſukceſsyi przy ſobie zoſtawionych, o czym poniżſza będzie explikacya.

Więc Xiąże Michał Radziwiłł Wwda Trocki y Hetman Polny Litt: w ów czas, a poźniey Wwda Wileńſki y Hetman W, W.X.Litt: za całą Sukceſsyą w Dobrach Ziemſkich Dziedzicznych, to ieſt z 141. Wſiow oſiadłych, z ſześciu Miaſteczek intratnych y z piąciu Miaſt rezydencyonalnych, z Pałacami, z Zamkami, z Ogrodami y innemi doſtoyności Krolewſkiey korreſponduiącemi ozdobami pełnych, za wſzyſtkie ſummy licząc w to na Ekonomii Szawelſkiey, na funduſzu Sacri montisPietatis w Rzymie, y za bogactwa w depozycie w Klaſztorze Częſtochowſkim będące, a przez tegoż Xięcia Radziwiłła podnieſione, chce kontentować Sukceſsorow ſummą 600000. Złł: iak ſię z powyżey wzmiankowanych Tranzakcyi w piſmie ſwoim wytkniętych odwołuie y twierdzi.

Ale że tę rzecz, iako do kweſtyi przed Tronem W.K.Mci wſczętey nie należną, Xiąże Radziwiłł mieć chce niewſpomnioną, y tylko względem nabycia Ceſsyi do ſummy na Ekonomii Szawelſkiey wywod czyni.

Przeto z tego ſamego powodu Xiąże de Bouillon nie zgłębiaiąc daley ſwoich w tym nabyciu Dziedzictwą nieſkończonych leżyi, one na ten raz przemilcza.

Ale co do ſamey Ceſsyi za życia Xiężny de Bouillon Matki ſwoiey tak przez nią, iako też przez Jey Kommiſsarza zeznaney przyſtępuiąc, nie chce pytać ſię Xiążęcia Juriſkwezytora tey Ceſsyi, co też za tę Ceſsyą zapłacił? bo nadto iaſny ieſt wywod ſatysfakcyi, że y ſzeląg ieden do rąk Xiężny de Bouillon za tę ſummę 600000, Złł: na Ekonomii Szawelſkiey zaſtawną nie doſzedł, ale tytułem przeięcia długow tęż Ekanomią ciążących ſtał ſię nabywcą tey ſummy pomieniony Xiąże Radziwiłł, iak ieſt w obmowie tey Ceſsyi wyrażono w ſłowach = *incluſis in eandem Sumam 600000. Fl: oneribus & debitis per prædictum olim Sereniſsimum Jacobum Ludovicum Principem Regium contractis & ibidem hærentibus.* =

Więc przynaymniey należałoby wyrazić quantum, iakowe in ſpecie długi Sobieſkich do tey ſummy applikowane być mogły.

Bo Xiąże de Bouillon z tey ſamey Ceſsyi dowodzi, że procz ſummy oryginalney wiele razy wſpomnianey zaſtawney, były ſummy znaczne za pretenſye to ieſt, w czaſie rewolucyi za zabory y niedobory, za zakłady y zapomogi przez Kommiſsye Krolewſkie likwidowane, y przez głowę Matki Xiężny de Bouillon dla Sukceſsorow Jey przyznane, tych wſzyſtkich ſumm z pretenſyi wynikłych także Xiąże Radziwiłł ſtał ſię właśnikiem, iak opiewa dalſzy ciąg teyże Ceſsyi = *Nec non de Summis prætenſionalibus ex occaſione eiusdem Æconomiæ promanantibus, per Commiſsiones S: R: Matis liquidatis, aliisque quibusvis in vim iuvaminum, deseſsuum computatis, ac errogatis, & ad fundum eiusdem Æconomiæ Szavelſcianæ quocunque titulo regulatis.*

Jakowymże ſpoſobem takowa Ceſsya, gdyby też była y prawna, może być rozumiana za ſprawiedliwą, gdy ona ieſt conditionata względem opłacenia długow.

Jak można mowić, że ta Cessya wynikła z uczynioney satysfakcyi, kiedy ta satysfakcya dopiero miałaby się in fieri, to iest: ieżeli będą zniesione długi.

Jak można rachować za gotowiznę ustąpioną sobie summę 600000. Fl. zastawną, kiedy oprocz tey oryginalney zastawy, przybyły ieszcze summy za pretensye iako wyżey sądzone; Więc ieżeli były iakowe długi ad deportandum z tey zastawy powinny być per specificum wymienione, a po odtrąceniu do zapłacenia, reszt uiąca summa in reali wytchnięta; Jeżeli nie były dług do gruntu przywiązane, więc powinna być w Cessyi wymieniona daleko większa summa z pretensyi likwidowanych narosła.

Chcąc więc uqualifikowane prawo przez Cessyą do iakowey rzeczy sobie zapewnić, trzeba qualitatis conditionem dowieść, to iest: że w istocie dług realny przewyższał Dobro questionis, y że ten dług inaczey zaspokoionym być nie mogł, tylko przez zbycie wartości rzeczy.

Xiaże de Bouillon dowiodł iuż tyle razy, że Xiężna Matka nie właśney rzeczy ale cudzey, bo do Dzieci należącey zbyła, co iest przeciwko prawu Statutowemu Roku 1368. za Krola Kazimierza w Wiślicy ustanowionemu, wyraźnie zakazuiącemu, żeby Opiekunowie Dobr dziecinnych w małoletności będących nikomu nie zbywali, ani w żaden sposob nie utracili, chybaby długi przeważały Dobr wartość, inaczey Dzieci do lat przyszedłszy o przywrocenie siebie do Dobr alienowanych, nulla exceptione, neque præsciptione obstante, powrocić się maią.

Nie wymienia w tey Cessyi, iakie quantum wynosiły te długi, tym mniey nie naucza, żeby długi Oyca przenosiły wartość zastawy, więc y z tego powodu nieważna okazuie się być Cessya, bo przeciwko wyraźnym zakazom Prawa w podobnym sposobie przez Dekret Kazimierza Jagiełły na Seymie Piotrkowskim Roku 1443. zapadły zagrożono = Ze Brat starszy młodszych Braci częci, oprocz swoiey ani przedać, ani zastawić, ani, w żaden sposob oddalać nie ma mocy, chyba na spłacenie długow Oycowskich, y to za pozwoleniem Starszych krewnych = W summie takiey, ktoraby nie przewyższała długow Oyca.

Nimby więc przestawa tey Summy na Ekonomii Szawelskiey przez Cessyą następować miała, choćby wszystkie inne z prawa potrzebne rekwizyta poprzedziły onę, potrzeba było zważyć z dwiema starszemi krewnemi potrzebę tey przezastawy, y dopiero summę, gdyby przewyższały długi nad dobro Oyczyste, zaciągnąć.

Ale Xiąże de Bouillon w oczywistości dowiedzie, że ani tego prawa przepisu nie użyto przy tey Cessyi, iak prawo dysponuie, to iest zezwolenia starszych krewnych, bo przy zeznaniu Cessyi przez Kommissarza Walickiego w komparycyi tak stoi: *circa personalem Illurmi Janusii Ducis Sangußko Ensiferi M. D. Litt: supraseripta Serenissimæ Ducissæ de Bouillon de linea Paterna proximioris sanquine iundi ad hunc Adum assumpti.* Więc nie Xiężna sama de Bouillon, ale Jey Kommissarz także potrzebował assystencyi, a powyżey cytowane prawo naznacza potrzebę nie tylko assystencyi, ale zezwolenia, naznacza starszych krewnych a nie iednego, wytyka pobudki, dla ktorych

dla ktorych takowa zastawa tylko udziałana być może zgodnie z prawema tu bez wymienienia tey potrzeby simpliciter przezastawione Dobra w summie nie wiadomo iakiey nad potrzebę, bo Dobra daleko większe pozostały, aniżeli długi Oyczyste, co iest z prawa nie wolno, iak się natychmiast okaże.

Gdy Krolewic Jakob naystarszy Syn po zeyściu Oyca swego Jana III. do wakuiącego Tronu wszedł w kandydacyą,

Gdy funesta sorte do tego zamiaru przyiść nie zdołał, owszem przez partyą przeciwną, był w kraiu prześladowany, a przeto stał się niemieszkalnym w kraiu, ale zawsze za kraiem.

Gdy Dobra Jego wszystkie w tym Krolestwie zostały exponowane primo occupanti.

Gdy nareszcie na Seymie Pacificationis Roku 1736. u Stanow Rzplitey znalazł względy przywrocenia siebie do tych Dobr, a mianowicie do Dobr w kwestyi teraz będących, a w tym właśnie czasie z tym się rostał Swiatem.

Po zeyściu z tego świata przybyła z zagranicy do Polski Xiężna de Bouillon, iako troskliwa o Dobro swoich Dzieci Matka. Znalazła łaskawego dla siebie Krola Nayiaśnieyszego Augusta III, że Jey wszystkie prowenta z Ekonomii Szawelskiey zaległe zawiaduiącemu temi Dobrami w ow czas J. W. Flemingowi Głowi Artt: Litt oddać zalecił.

Zwielu do arędowania tey Ekonomii Dzierżawcow, odezwał się, także J. W. Michał Masalski Woiewoda Mścisławski ofiaruiąc, nie tylko na rok przyszły tenutę zapłacić, ale też należyty zaszczyt, ochronę y przyprowadzenie Obywatelow, oraz całego poddaństwa, w namienioney Ekonomii do dawnych szczęśliwości, nadto kalkulacyą z prowentow tamecznych, według Jnwentarza od Jmci Pana Szwartza Kommissarza z strony J. W. Fleminga tamże osadzonego odebrać, y Jntratę zupełną z teyże proweniencyi w Roku 1739. zapłacić Xiężne de Bouillon. W sposobie więc pełnomocnika podpisała Jnstrument Dyplomatyczny pomieniona Xiężna de Bouillon tu w Warszawie pod dniem 6. Grudnia 1738. na Osobę przerzeczonego J. W. Massalskiego WoiewodyMścisławskiego, zupełną Mu moc, nie tylko urządzenia tey całey Ekonomii y odebrania kalkulacyi od Kommissarza zwyż wzmiankowanego przez J. W. Fleminga tamże osadzonego, ale też innych Plenipotentow stanowienia oddaiąc, iako ten zapis Dyplomatyczny pod Aktem dopiero wzmiankowanym datowany y do Akt Grodzkich Warszawskich w tymże dniu Miesiąca y Roku iako wyżey per oblatam wniesiony świadczy sub Litt: E.

Oddzielnym zaś znowu Pismem moc Kontraktu arędownego w sobie maiącym wypuściła wspomniona Xiężna de Bouillon też Dobra Ekonomią Szawelską przerzeczonemu J. W. Massalskiemu Woiewodzie Mścisławskiemu na Rok ieden w arędę, zaczynaiącą się Dnia 1. Stycznia Roku 1739. a tegoż dnia w R. 1740. kończyć się powinną, za summę 50000 ƒ. Tynfow in specie, iak się ukazuie z tegoż Pisma Dyplomatycznego sub Litt: F. położonego.

W tymto Roku 1740. ktory Xiąże Jmć Radziwiłł nazywa

nie tak bardzo odległym od pamięci ludzkiey, a Xże de Bouillon w swoim uczuciu bardzo tkliwym, bo nayprzykrzeyszego w tym Roku doznał losu, gdy w kilka miesięcy potym, to iest: w miesiącu Marcu cała Substancya Dziadowska (iak się wyżey mowiło) bez względnie od Jego oddalona została.

Biorąc iednak po ludzku y miarkuiąc niepochlebnie poprzednicze czynności tey Pani, ktora względem Poddaństwa przyprowadzenia ich do swoiey szczęśliwości starunek swoy okazała przed Rokiem, poźniey będąc bliszą zgonu życia, iżby względem własnych Dzieci przestała być kochaiącą Matką w odaleniu Ich od wszystkiego maiątku, do czego Jey ani prawo ludzkości przyrodzone, ani prawo pisane, procz użytku doczesnego, nie dało żadney mocy, rzecz ledwie do wiary podobna.

Ze zaś Xiężna de Bouillon nieprzestała być do ostatniego szczętu życia swego tylko kochaiącą, y prawdziwie krwie swoiey sprzyiaiącą Matką, dowod ostatniey woli Jey przez Testament urządzony potwierdza tę prawdę Oryginalnym podpisem Exekutorow, to iest: J.W. Jmci Xiędza Załuskiego Kanclerza W.Kor: y Xięcia Radziwiłła w ow czas Woiewody Trockiego zaświadczony, w kopii sub Litt: G. złożony.

Tym Testamentem czyniąc Xżna de Bouillon rożne rożnym Osobom legata, co do pozostałych Dzieci swoich prawdziwie czułą Matką okazała się, gdy ich rozrządziła w tych słowach: *Fortuny y Substancyi moiey ruchomey y w Summach pieniężnych, gdziekolwiek się znayduiącey, ktora oprocz legacyi y Zapisow w tym Testamecie wyrażonych in reliquo zostawać będzie Nayukochańsze Dzieci moie Syna y Corkę* z J. O. Xiążęciem Jmcią de Bouillon Małżonkiem moim spłodzone Dziedzicami y Sukcessorami instytuię ninieyszym Testamentem.

Ztąd co za wniosek z światła rozumu wynika, wszak Fortuna ruchoma y Summy pieniężnie gdziekolwiek znayduiące się pod tym generalizmem rozumieć się nie mogą inaczey, tylko Summy te same, ktore swoiemi być mieni Xiąże Jmć Radziłł, to iest: summę 600000. Złł: na Ekonomii Szawelskiey zastawną, drugą in Sacro motte Pietatis w Rzymie, trzecią w Klasztorze Częstochowskim z Kleynotani złożoną, y inne tym podobne, w ktorych wszystkich possessyi Xiąże Jmć Radziwiłł został, bo te odiąwszy nie miałyby Tytułu sukcedowania te Dzieci w summy pieniężne, gdyż oprocz tych innych nie było.

Więc w tym prostym rozumieniu o rzeczy iednakowey innego srzodka nie ma, tylko albo Cessye Testamentowi, albo Testament Cessyom ustępowaćby powinien.

A przecie Testament ten iako woli dysponuiącey swą ruchomą Substancyą Pani, w przytomności Swiadkow wiary godnych, to iest: Xiążąt Stanisława Lubomirskiego Podstolego Kor: y Antoniego Lubomirskiego na owczasz Woiewodzica Czerniechowskiego, a potym Kasztelana Krakowskiego niemniey w obec Spowiednika sporządzony, niemoże być inaczey wedle Prawa tłomaczony, tylko za dowod szczerey y istotney prawdy, iak prędko w niczym nie odwołany śmiercią zatwierdzony został.

Teftament ten tym mocniey uprawnionym y ulegalizowanym być się okazuie, im stosowniey się ma do poprzedniczych dział przez Matkę przy ślubie Małżeńskim, zą iedno myślnym zezwoleniem Oyca y Stryia, na favor Dzieci sporządzonych, inaczey tey sameyby podpadał nieważności, ktorey podpadaią wszystkie inne temu początkowemu Prawu za życia Matki wystarane Actus.

Nie ma przeciwko temu rozrządzeniu co mówić Xiąże Jmć Radziwiłł, owszem trzymać go we wszystkim zdaie się, gdy będąc wyznaczonym przezen Exekutorem, onże wraz z żyiącym na owczas J.W. Załuskim Biskupem Chełmińskim y Kanclerzem W. Kor: podpisem ręki swoiey przy wyciśnieniu herbu swego zatwierdził, y legacye rozrządził.

Wszak tym samym Testamentem zamocnione zostały wszelkie z nim Tranzakcye rezygnacyine względem Dobr Ziemskich per expressum, nie opuściłaby zapewne dołożyć taż Xiężna de Bouillon twierdzę tym samym Testamentem na summy przez Jego pretendowane, gdyby ta Jey wola dysponowała, gdyby Jey Sercem w ostatnim zgonie instykt naturalny y sumienność inaczey kierowały.

Dla tego czyniąc wyraźną wzmiankę o rezygnacyi Dobr, nie rzekła nic o wlewkach, znać daiąc, że albo ich nie approbowała, albo o ich approbowaniu wiedzieć niechciała, wywięzuiąc się zaś z szczerych obowiązkow prawa natury, coMatka winna iest Dzieciom y niechcąc, żeby śluby Małżeńskie gwałtu nie cierpiały, postanowiła wyraźnie Dziedzicami wszystkich Dobr ruchomych y summ pieniężnych Syna y Corkę.

Dla tego, co z ustaw Prawa kraiowego wolno Jey być mogło przez sposob legacyi zapisywać, to na favor obcych chętnie oddała, czego zaś z wolności prawa na pokrzywdzenie Dzieci czynić niezdołała, to raczey uymą prawu sukcessyi, ale nieposłuszeństwem prawu publiczuemu, za gwałt y nie chętne od własney krwie oddalenie się, w własney nie mocy cudzemu powodowanie się naleganiu mianować potrzeba.

Na dowod, czyta się punkt Testamentu do wziankowanego przypadku, który słowo w słowo iest taki: „ *Dyplomata wszelkie, kontrakty y inne Tranzakcye z Possessorami iako y innemi iakieykolwiek kondycyi Osobami przez ś. p. Nayiaśnieyszego Krolewica Jmci Jakoba Nayukochańszego Oyca, iako też przezemnie y Kommissarzow Prawem ustanowionych rite & legitime uczynione, osobliwie nayposlednieysze* „ z JO. Xięciem Radziwiłłem Woiewodą Trockim, *względem rezygnacyi Dobr moich stoiących zaszłe we wszystkich punktach y opisach konfirmuię, approbuię y ratyfikuie.* „.

Nie masz tu wzmianki o innych Transaktach względem summ y kleynotow? wyiąwszy o Dobra stoiące Rezygnacye zaszłe

Więc y nominate y innominate do wszelkich mobiliow, a zatym y do summ wszelkich z mocy tego Testamentu nikomu prawo nie służy tylko właściwym ze krwie Sukcessorom, iakim iest Xiąże de Bouillon y Siostra Jego Xiężna de Rohann,

W tym Roku 1740. w Mieſiącu Maiu przeſtała żyć Xiężna de Bouillon, y od tego Roku Xiąże Radziwiłł powinien z źle poſiadanych Dobr Rzliptey Sukceſsorow krwie Sobieſkich w Oſobie Xięcia de Bouillon opartey dac rachunek z użytkow do czaſu depoſsydowania ſwego; Co w oſobną formuie między temiż ſtronami ptetenſyą, y o co teraz Xiąże de Bouillon żadney nie popiera akcyi.

Lecz takową akcyą uprzedzaiąc Xiąże Radziwiłł, chce wmowić w Xięcia de Bouillon, iakoby On, czyli Oyciec Jego akceptacyą tey Ceſsyi popełnił.

Bo w *Roku 1741. umocowany Plenipotent, nazwiſkiem Bacquevill umyślnie tu przez Oyca y Stryia, iako Opiekunow, ſtante minorenitate Xięcia de Bouillon do kraiu zeſłany rzecz tę zupełnie zaſpokoił, y kwitem przez ſiebie grodownie zeznanym rzecz całą umorzył.*

Powóre, że *Sam czyniący teraz Xże de Bouillon Ceſsyą y kwit dopiero wzmiankowane akceptował, gdy o Summę z konwencyi przez tegoż Plenipotenta de Bacquevill ſporządzoney wynikłą Sprawę do Grodu Lwowſkiego, gdzie Bona odrezygnowane conſiſtunt, Xiążęciu Radziwiłłowi intentował y tam o zapłacenie Summy z teyże konwencyi uſtanowioney proceſs na Xięciu Radziwille zaocznie przewodził.*

Na te zarzuty odpowiada Xiąże de Bouillon zdaniem praw Nauczycielow, że która rzecz przez ſię zła w całości, ta w żadney części ulepſzona być nie może.

Co ſię mówiło o oryginalnym nabyciu Xiążęcia Radziwiłła względem ſummy na Ekonomii Szawelſkiey, że ieſt całkiem przez ſię złe y nieprawne, bo niema upoważnienia z prawa, a gdyby było prawne, to nie ieſt za zupełną ſatysfakcyą, ale conditionatè z przeięciem długow, o których dotąd nie wiadomo, na rzecz nie właſną, ale cudzą zeznane.

Bo z Teſtamentem Xiężny de Bouillon nie zgodne, a przeto co za życia teyże Xiężny zawſze pod wątpliwość podlegało, to po Jey śmierci naprawionym być nie mogło, co przez poprzednicze dowody iawnie ſię nieſłuſznym bydź okazało, to przez naſtępne Actus po śmierci Xiężny przez Oyca lub Plenipotenta Jego naſtąpione, ulepſzone bydź nigdy nie mogło.

A że żadney akceptacyi Xiąże de Bouillon, ani Oyciec Jego w życiu nie popełnił, ale że Xiąże Radziwiłł chcąc nie legalne uprawnić nabycia ſwoie, niektore mniey przyzwoite, a barzziey ſobie ſzkodzące nadtrącał ſpoſoby, takſię rzecz przez ſię tłomaczy.

Jaśnie Oświecony niegdy Xiąże Michał Radziwiłł Woiewoda Trocki, będąc niezmiernie beneficiatus za życia Xiężny de Bouillon, że za bez cenę ſtał ſię wielkich Dobr Dziedzicem y całey ſubſtancyi Sobieſkich Panem, pomimo zaś tey rezygnacyi, będąc obdarzony znacznemi legacyami przez Teſtament po śmierci Xiężny de Bouillon ſtał ſię z mocy rezygnacyi dłużnikiem, a z mocy Teſtamentu Exekutorem ſubſtancyi śmiercią teyże Xiężny de Bouillon pozoſtałey.

To ſprawiło, że na żądanie tegoż Xięcia Radziwiłła koń-

cem zaſpokoienia legatow y obrachowania ſię z Summ po śmierci JO. Xiężny de Bouillon tak od tegoż Xięcia Radziwiłła, iako też od JW. Ordynatowy Zamoyſkiey winnych, niemniey do pomiarkowania ſię y odebrania rzeczy ruchomych,y kleynotow inDomo mortuaria pozoſtałych, inſtrumentowany przez Xięcia de Bouillon Oyca y Stryia Plenipotent nieiaki Chevalier de Bacqueville, przybył tu do Warſzawy do Xiążęcia Jmci Radziwiłła y tu w Warſzawie podaną ſobie kalkulacyą gotową, oraz z kalkulacyi kwit przed Xięgami Grodu Warſzawſkiego podpiſał.

Na dowod tey prawdy kładzie ſię Juſtrument Plenipotencyi w Paryżu dnia 24. Septembra w Roku 1740. na Oſobę tegoż JPana de Bacqueville podpiſany ſub Litt: H. A na wſparcie drugiey prawdy, że ta w Warſzawie robiona kalkulacya.

Kładzie ſię nayprzod konwencya między Xięciem Radziwiłłem y tymże de Bacqueville in originali pod dniem 29. Novembra tegoż Roku 1740. w Warſzawie ſpiſana ſub Litt: J.

2do. Kalkulacya y obrachunek z Summ tak z percepty, iako też z expenſy ſkładaiący ſię pod tąż datą w Warſzawie ſporządzony ſub Litt: K.

3tio. Kwit Grodowy z ſummy 150000. Złł: z ſzacunku Dobr odrezygnowanych dziedzicznych pochodzącey y na legata wypłaconey ſub Litt: L.

Ztąd pozna każdy, iak nader ſmutny Stan ieſt Sukceſsorow z Matki oſieroconych.

Smutnieyſzy, gdy z życiem Matki maiątek znaczny partu Poprzednikow ſwoich zarobiony uſzczuplony ſię ſtaie.

Nayſmutnieyſzy, gdzie widzialna wielkość maiątku z oſzczędney Exekutora ręki znikomym dla Sukceſſorow przychodzi darem.

Zyiący Oyciec Nayiaśn: Krolewic Jakub, ſpłodził dwie Corki, Klementynę y Karolinę.

Przy elokacyi pierworodney Corki ſwoiey Maryi Klementyny za Krola Wielkiey Brytanii Jakoba III. zaślubioney w Roku 1723. zapiſał na Zołkwi 4. milliony, na Złoczewie dwa milliony a na Pomarzanach million Złł: Pol: co czyni ſiedm millionow poſagu.

A przy elokacyi drugiey Corki Maryi Karoliny za pierwſzym Mężem Xiążęciem udzielnym Maurycem Kazimierzem de Bouillon w tymże Roku 1723. zamężney w moc poſagu uſtąpił Summ gotowych, na Banku Paryſkim 200000. Liwrow y od Xięcia Saſkiego 200000. Talerow, a ze Skarbu Krola Hiſzpańſkiego ſto tyſięcy Talerow.

Po śmierci tak Krolewica Jakoba Oyca, iakoteż Krolewica Konſtantego Stryia bezdzietnie zeſzłego całey tey ſubſtancyi podſzedł prowent pod użytek Xżny de Bouillon Matki mimo uczeſnictwa w naymnieyſzey części Męża y Dzieci zagranicą pozoſtałych.

Z śmiercią Jey wſzyſtkie Dobra y ſummy odeſzły w Dom Xiążęcia Radziwiłła za 600000. Złł:

A wſzakże z takieyże części Sukceſsyi, to ieſt drugiey połowy Sioſtry Krolowy Angielſkiey nabywca Tarło Woiewoda Sandomirſki uſtąpienie prawa do połowy ſubſtancyi na porcyą

F

Jego Juryſdatorſki za 7. millionow dwa kroć ſto tyſięcy Złł: nabył za świadectwem Ceſsyi przed Aktami Grodzkiemi Lwowſkiemi Frâ Tertiâ in Craſtino Feſti Converſionis S. Pauli Apli, 1748. a przez JW. Jabłonowſkiego, iako Plenipotenta Krolewicow Angielſkich z Maryi Klementyny Krolowy Angielſkiey na rzecz tegoż JW. Tarła zeznaney, ktora ponitur ſub Litt: L.

Xiężna de Bouillon przez Teſtament oddalaiący Dobra Dziedziczne od ſwoich dzieci,uczyniła JchDziedzicami y Sukceſsorami wſzyſtkich ſumm pieniężnych, gdziekolwiek znaydyiących ſię y w gotowiźnie będących, obligowała Xiężna Męża y Brata Męża ſwego a nieletnich Dzieci ſwoich Stryia, aby tę Fortunę na znak (Macierzyſtey miłości Dzieciom zoſtawioną z wrodzonego affektu ſwego do wzroſtu Jch należycie konſerwowali y między Dziećmi roſporządzili. *Słowa są Teſtamentu* A Xże Jmć de Bouillon, ani Oyciec, ani Stryi, ani Syn, ſzeląga dotąd żadnego z tey całey ſubſtancyi nie partycypowali.

Obligowani byli Ciż Sukceſſorowie tym Teſtamentem, aby długi wſzelkie przez Nię zaciągnione za pokazaniem ſłuſznych y dowodnych Dokumentow ręką Jey podpiſanych zaſpokoili y ieżeli Blankiet ręką Jey podpiſany pokazałby ſię bez ſpecyfikacyi intereſsu, taki aby akceptowany nie był, chyba za wyprobowaniem pretenſyi dowodnemi Dokumentami.

A Xiąże Jmć Michał Radziwiłł nie wchodząc w żadne rozpoznanie rzetelności długow one z ſummy Złł: 600000. pro pretio Dobr odrezygnowanych pochodzącey do 150000. Złł: przy obrachunku z J.Panem de Bacqueville potrącił.

Rekompenſowani tymżeTeſtamentem Exekutorowie, to ieſt: J.W. Jmć Xiądz Załuſki Biſkup Chełmſki Kanclerz W. K. uſtąpieniem Mu Biblioteki całey Sobieſkich, Xiąże Jmć Michał Radziwiłł Wwda Trocki Portretow, Obrazow w Zamku Zołkiewſkim będących oraz mobiliow y namiotow do tegoż Pałacu przywiązanych użytek miał ſobie pozwolony, przecie pomimo tę dyſpozycyą teſtamentową wſzyſtkie inne znaczne Mobilia w wſzyſtkich Zamkach y Pałacach znalezionewłaśnictwem dla ſiebie otrzymał.

Zapiſała taż Xiężna de Bouillon Mężowi ſwemu przez Teſtament wſzyſtkę porcellanę, a Stryiowi pierścień bryliantowy na ktorym portret Krolowy bryliantami w około był oſadzony, Wſzak na to kwitu nie dał Plenipotent de Bacqueville.

Chciała taż Xiężna de Bouillon Matka reſztę kleynotow właſnych partykularnym Jnwentarzem ſpecifikowanych przy Niey w ſzkatule będących ad Maſsam reſztuiącey Fortuny oraz kredens y Argenteryą wſzelką wraz z innemi ruchomościami (okrom teſtamentowey dyſpozycyi) mieć oddane, wſzak o tym ani wzianki niemaſz w konwencyi między tymże Xięciem Radziwiłłem y de Bacquevil Pienipotentem.

Dyſponowała taż Xiężna de Bouillon Teſtamentem ſwoim, aby wſzelkie legata y pogrzebowa expens z ſumm w gotowiźnie w ſzkatule deponowanych, iako też z ſummy od JW. Ordynatowy Zamoyſkiey za Ceſsyą Ekonomii Tygenhoffſkiey pozoſtałey w reście, niemniey pro pretio Arſenału przez Xięcia Radziwiłła z Dobrami obiętego zaſpokoione zoſtały. A w konwencyi pod Lit: T.

do percepty żadney gotowizny wciągnioney niemaſz,ale tylko ſumma 29600. Złł: za Arſenał arbitralnie przez Xięcia Radziwiłła ad calculum podaną, tak dalece,że ſumma 600000.Złł: ex pretio Dobr dziedzicznych y ſumma 29600. Zł: za Arſenał do Maſsy przyłączone nie wynoſiły tylko 629600. Fl:

A z tey ſummy potrąciwſzy legata y długi do ſummy 179600 rachowaney zoſtała ſię tylko do podziału na dwie głowy ſumma Złł: 450000. y tey połowę ad elocationem Xiężny de Rohanu Sioſtry iedney głowy przy ſobie Xiąże Radziwiłł zoſtawił! Druga zaś głowa to ieſt: Xiąże de Bouillon z całey tey ſukceſsyi bez naymnieyſzey zoſtaie partycypacyi do tych czas.

Możnali taką konwencyą za ſprawiedliwą i kalkulacyą za rzetelną mianować, gdzie Plenipotent z cudzego Kraiu przychodzień, praw y obyczaiow kraiu, do którego pierwſzy raz przybył cale nie wiadomy, godził ſię o rzecz, ktòrey nie widział, bo od tey o mil ſto był odległy, podpiſał kalkulacyą na ślepo, iaka Mu była podana, bo examinować Mu onę zapewne nie było wolno.

Ale Xiąże Radziwiłł iuſtyfikuiąc ſię co do punktu nabycia prawa do ſummy 600000. Złł: na Ekonomii Szawelſkiey zaſtawney złożył kwit Grodowy tegoż Plenipotenta de Bacqueville w dowodzie, że tam wzmiankowana ieſt ta ſama ſumma, a zatym wſzczęta z ſtrony Xcia de Bouillon kweſtya ma być przez ten kwit umorzona.

Ktokolwiek zna czynności Plenipotenta, powinien na ſamprzod wyexaminować facultates iakie Mu ſtanowiący Go Plenipotentem nadał, a umocowany Plenipotent ultra crepitam ſwoiego umocowania, gdyby poſtąpił, czynności Jego nie maią z Prawa żadney mocy, ani do dotrzymania ultroneè ſubſecutorum Actuum ſtrona Jnſtrument Plenipotencyi w innym zamiarze podpiſuiąca obligowaną być nigdy niemoże.

W tym mniemaniu, że Plenipotent de Bacqueville od Xiążąt de Bouillon kredenſowany mogł wſzyſtko czynić, coby mu ſię podobało, omylił ſię bardzo Xiąże Radziwiłł, bo nayprzod żaden Plenipotent in præiudicium czyli na ſzkodę ſwego Pryncypała nic czynić nie powinien pod karą śmierci, iak ieſt wſzełkim Prawem a mianowicie przez Konſtytucye 1726. w Kraiu naſzym o Plenipotentach zagrożono.

Powtóre Jnſtrument Planipotencyi dany y podpiſany na Oſobę JPana de Bacqueville miał ſwoie wyraźne przepiſy, co Mu wolno a co mu nie wolno było czynić.

Te Opiſy w punktach 10. zawieraiące ſię podług złożoney Kopii ſub Litt: H. były y ſą naſtępuiące.

1mo Ażeby ſpiſał Jnwentarz Dobr w Polſzcze ſytuowanych do ſukceſsyi należących; Czego On nie uczynił, bo nawet w Dobrach nogą ſwoią nie poſtał. Wſzak gdyby Plenipotent mianowany dopełnił tey obligacyi y Jnwentarz Dobr ſpiſany był od Niego, byłby ſię dowiedział, że iedna Wieś Tyrynka z dwiema Folwarkami na ſwoię wygodę przez Xiężną de Bouillon kontraktem rezygnacyinym excypowana, czyniła na Rok 28000. Złł: zkąd

miałby światło do proporcyonowania lezyi z tego kontraktu wynikley dla swych Pryncypałow, Legatur ten kontrakt L. D.

2do. Ażeby podług potrzeby (ieżeli to inaczey być nie może) Dzieło w Zułkwi Roku 1740. przez Xiężną względem rezygnacyi Dobr na rzecz Xięcia Radziwiłła uformowane zatwierdził. O to znać, że nie był prosżony Plenipotent de Bacqueill sy niezrobił też approbacyi.

3tio. Ażeby także (ieżeli tego potrzeba będzie wyciągała) ratyfikował przedaśż Ekonomii Tygenhofskiey y *Szawelskiey* na rzecz Ordynatowy Zamoyskiey przez Xiężną de Bouillon nastąpioną y żeby za tę przedaśż pieniądze od Ordynatowey Zamoyskiey odebrał.

Nad ten wyraz, co może być iaśnieyszego y niewinnieyszego nad to, że Xiążęta de Bouillon ani o wlewkach praw do tych Ekonomii, czyli iedney z tych, to iest Szawelskiey na rzecz Xięcia Radziwiłła nie wiedzieli, a niewiedząc do zeznawania Kwitu na rzecz Jego mocy nie dali, ani żadney mocy do tego Kwitu udzielić nie mogli, bo to się samo wyiaśnia z obmowy tego punktu, że nayprzod okupno tey Ekonomii nieprzez Xięcia Radziwiłła, ale przez Ordynatową Zamoyską nastąpić miało, traktowanie Plenipotentowi swemu względem sprzedaży Ekonomii Sawelskiey y Tygenhofskiey nie z Xciem Imcią Radziwiłłem ale z I. W. Ordynntową Zamoyską zlecili, a Plenipotent de Bacqueville prze ciwnie zrobił, bo zamiast traktowania o sprzedaż Ekonomii Szawelskiey z J. W. Ordynatową, kwik dla Xcia Imci Radziwiłła podpisał.

Powtore nie prędzey to Okupno zatwierdzone przez Plenipotenta de Bacqueville chcieli mieć, aż summa należąca się całkiem zapłacona zostanie.

Niech Xże Radziwiłł okaże Kwit, że albo Xżnie żyiącey de Bouillon albo Xciu de BouillonOycu, albo JegoBratu iako Opiekunom, lub Plenipotentowi Temuż zapłacił, aby szeląg. Zapewne tego nie okaże, bobyto do kalkulacyi między Plenipotentem y Niem czynioney weyść powinno było, a zatym y Kwit ten przez Plenipotenta de Bacquevill podpisany, iak się niżey okaże, za satysfakcyą Temu Punktowi brany y stosowany być nie może.

4to. Ażeby ten Plenipotent zezwolił na exekucyą Testamentu w Miesiącu Maiu utworzonemu względem legatow y innych dyspozycyi, ieżeli ten Testament nie ubliża w naymnieyszym punkcie Jnteressom Xcia y Xiężniczki de Bouillon w małoletności będących.

Z tego punku widzieć można, iakiey ostrożności y troskliwości Opiekunowie względem nieletnich Dzieci użyć chcieli, a przecie wspak tey dyspozycyi, iak się wyżey namieniło, tenże Plenipotent sobie postąpił. Co wszystko naganie podlega y podług prawa de minorennibus w swoiey mocy ostać się nie może.

5to. Jżby wszystkie kleynoty y kosztowne mobilia z Zamku Zołkiewskiego po śmierci Xiężny de Bouillon zinwentowane a mianowicie po pierwszym Mężu Xięciu Kazimierzu de Bouillon do Polski wniesione, tudzież z Sukcessyi Sobieskich pocho-

dzące, a przez zmarłą Xiężnę nie dyſponowane do Francyi tranſportował.

Wſzak y to niedoſzło, boby potrzeba, iżby Xiąże Radziwiłł na odebrane takowe kleynoty, mobilia kwit inny okazał z wyſzczegulnieniem iakie kleynoty, y iakie mobilia temuż Plenipotentowi były wydane, czego nie ma w obmowie kwitu tego, ktory złożył ſub Nro: 5. przy ſwoich Papierach

6tò. Iżby wſzyſtkie ruchomości ſprzedał tudzież do tranſportowania z Kraiu do Francyi ſpoſobu użył.

Ieſt w prawdzie w kalkulacyi wzmianka o iedney karecie Berlińſkiey, że Xże Radziwiłł w pretenſyi 8000. Złł: ktore Mu należało powrócić, z przyczyny onych zaliczenia za życiaXciu de Boullon na ſatysfakcyą ſwoią przyiął.

7mo. Iżby odebrał pieniądze od Ordynatowy Zamoyſkiey, y od wſzyſtkich innych dłużnikow, do Maſsy winnych, od Xcia Radziwiłła z reſztuiących ſumm, iako to z Rezygnacyi Dobr y Ceſsyi w Mieſiącu Marcu Roku tegoż przez Xźną uczynionych pochodzących.

Ten punkt, lubo wſpomina o Ceſsyach, oraz y Rezygnacyach na Xcia Radziwiłła przez Xiężną de Bouillon zeznanych, iednakże przywiązuie obligacyą odebrania pieniędzy, więc Ceſsya, o ktorey pod Artykułem III. w tey Plenipotencyi z wyſzczegulnieniem Ekonomii Szawelſkiey naſtąpiła ieſt wymieniona bez ſatysfakcyi.

A tak tym punktem dowodzi ſię, że inna myśl ſtanowiących Plenipotenta, inny ſkutek Plenipotencyi.

8vo. Iżby popłacił długi do tey ſukceſsyi ściągaiące ſię y kwit prokurował.

Ten punkt oznacza iak daleko byli niewiadomemi Xiążęta de Bouillon czynności za życia Xżny w Polſzcze naſtąpionych, kiedy nawet w Kontrakcie Rezygnacyinym nie mieli wiadomości, ktorym kontraktem Xze Radziwiłł wſzelkie długi przez Anteceſsorow, y ſamą Xiężnę nie tylko zapiſowe, ale y ręczne, lub kupieckie przeiął na ſiebie, a przecie przy kalkulacyi rachował y odciągnął z ſummy 600000. Złł: pro pretio Dobr pochodzącey 48785. Złł: na zapłacenie długow Xiężny de Bouillon Matki.

9no. Zeby Wexle adreſował z Polſki na ręce JP. de Baugauville iednego z Notaryuſzow Paryſkich y z nim ſię we wſzyſtkim znoſił.

Podług tego punktu de Bacqueville Plenipotent żadnych pieniędzy nie inkaſsował procz 1282. Złł, ktore mu przy kalkulacyi Xże Radziwiłł gotowemi doliczył dla uniknienia frakcyi w rachunku, iżby reſztuiąca ſumma na Sukceſsyą, dla Xżąt de Bouillon wynikaiąca wynoſiła okrągło Złł: 450000.

10mo. Jżby Jmieniem Pryncypałow ſtanowiących Go Plenipotentem, wſzyſtko czynił z pilnością y proceſs contra renitentes, iżby intentował &c.

Do tego nie przyſzło, bo ſię nie znał na ſobie Plenipotent, czyli nie śmiał tak czynić.

Dla tego ten punkt cale nie miał exekucyi, bo ani pilności, ani kroku prawnego Bacqueville nie uczynił, owſzem wſzyſtko ślepym poſtuſzeńſtwem, nie co mu pryncypalna Strona zaleciła czynił, ale co mu wowczas przeważny Xże Radziwiłł inſynuował.

Te omyłki y nie dokładności w Osobie Plenipotenta umocowanego popełnione, iak są różne y odmienne od swego ustanowienia początkowego, tak w skutku nie czyniły nigdy ani czynią pomocy złym y nieprawnym w źrzodle swoim nabyciom Xcia Radziwiłła, owszem pokazuią one zawsze nikczemne y przez przemoc bardziey, aniżeli przez słuszność wyciśnione y do ulepszenia swego Jnteressu nadciągnione.

Daleki zawsze Xże de Bouillon od wytykania tych y tym podobnych zdrożności, poważanemu zawsze od siebie, a w tym Krolestwie pierwsze dostoyności posiadaięcemu I. O. Xciu Radziwiłłowi, Wwdzie Wileńskiemu, nie chciałby zapewne w tym czasie wyrzucać na oczy, co nie bez grzechu y nie bez swego naywiększego pokrzywdzenia prawem spadkowym znayduie w Osobie Jego dla siebie szkodliwego.

Przekonywa się Xże de Bouillon, że nie iest ani czas, ani mieysce, do czynienia o to sporu prawnego, ani przywodzenia dowodow przed Tronem W.K.Mci P. Miłł: y Prześw: Radą przy Boku Jego Nieustaiącą, ku poparciu tey prawdy, ktora słuszny żal y dolegliwość Xcia de Bouillon Swiatu odkryie, dla czego wszelkie inne omyłki, uciążliwości y krzywdy w czasie swoim dowieść miane, na ten czas przemilcza.

Pobudzony tylko pismem z strony tegoż Xcia Jmci Radziwiłła podanym w moc obrony, a bardziey repressalium, nie chcąc, ażeby żaden zarzut w tymże produkcie Xcia Radziwiłła umieszczony bez odpowiedzi nie został,zwraca głos swoy do własnego przeświadczenia tegoż Xcia Jmci, lubo w tym oka mgnieniu sobie odmawiaiącego w prożbach nie do maiątku y Osoby swoiey stosowanych, ale w tym mieyscu zapytuie się tegoż I. O. Xcia Imci Radziwiłła, iakimkby mieć mienił tego Plenipotenta? Kroryby przeciwko myśli y Jnstrukcyi wyraźnie na piśmie od swego Pryncypała daney, postąpił,pewnie usunąwszy na moment myśl ku swemu Jnteressowi zawsze podchlebną, mianowałby go zawsze niedołężnym y Akcye Jego zawsze naganne.

A iakże konwencya z pod ręki niedołężnego Plenipotenta utworzona ma być teraz odzywaiącemu się Xciu de Bouillon na przeszkodzie, przez ktorą, mimo weyzrzenia w Stan Dobr y Summ Sukcessyonalnych, mimo weyście w rozpoznanie Tranzakcyi, mimo dochodzenie drogich mobiliow y kleynotow, y mimo ich rozwagę za całą sukcessyą w Dobrach licznych Ziemskich y Krolewskich szacunku kilkanaście millionow wartuiącą za summy gotowe kontentowałsię summą 600000. Złł: y z tey ieszcze bardzo drobney ilości nad wyrazy mniemaney rezygnacyi y Testamentu odciągnął summę 78785. na kredytorow, dozwolił y resztę summy z opłacenia legatow pozostałey in quanto 450000. Złł: na dwie głowy dzieloną być maiącą, przy tymże Xciu Radziwille z procentu po siedm od sta aż do wzrzostu nieletnich zostawił.

Możesz w zdrowym umyśle znaydować u kogo z żyiacych approbacyą kwit z pod ręki takiego Plenipotenta wyszły, ktorego Jnstrument Plenipotencyi inny cale zamiar czynności przyszłey w sobie zawierał, a inny skutek w kwicie na mocy teyże Plenipotencyi podpisanym nastąpił.

Doczytać się można, iż Jnstrument Plenipotencyi dla Bac-

queville w Paryżu przed Aktami publicznemi Dnia 24. 7bra 1740 Roku podpisany, iak się wyżey in Copia widzieć daie, miał in pricipali Commisso moc traktowania o Ekonomią Tygenhoffską, y Szawelską z Ordynatową Zamoyską y pieniędzy za nie inkassowania na rzecz Xcia de Bouillon. On nie tylko przeciwkwo obmowie tey Plenipotencyi wdał się z Xciem Radziwiłłem w Approbacyą tranzakcyi o Ziemskie Dobra y wlewkow na summy, ale też nic nie partycypuiąc prócz Złł: 1282, ad Complementum summy expensowaney, in parato sobie doliczoney z summy 150000. Złł: pro universali onere manterno przez Xcia Radziwiłła deportato skwitował, salwę 450000. Złł: z summy pro pretio omnium Bonorum & summarum pro Successoribus minorenibus zostawiwszy.

A przecie każdy kwit Plenipotenta stosowany być powinien do tey istoty Plenipotencyi, y tak Plenipotent Bacqueville stawaiąc do tego kwitu, nie mogł inaczey kwitować, tylko na mocy Plenipotencyi sobie służącey.

Na dowod czego czyta się ten kwit = „ In Curia Regia Var: „ Frâ tertia in vigilia Ft Scti Andreæ Apli 1740. Magni: An „ tonius Gvido Henricus Gyerouft de Bacqueville Die 24- „ 7bris Anno 1740. Coram Notarijs publicis ad infra scripta reco- „ gnoscenda specialiter inscriptus Plenipotens de summis infra- „ scriptis ex summa Captali 600000. Fl: tu wzmiankuie Tranzakcye pod dniem 11. Marca tegoż Roku 1740 między Walickim y Xciem Radziwiłłem zawarte y długi przez tegoż Xcia Radziwiłła ex Legatis przeięte = „ Summam insimul iunctam 15000. Fl: „ efficientibus tum provisionibus ab eadem totali summa 600000. „ Fl: ad ultimam JunijAnni Deodante venturi provenientibus jam „ exnunc&defacto Jllrmum Principem Radziwiłł &c. ob præstitam „ sibi satisfactionem,quietat,salva tamemCapitalis summæ 450000. „ Fl: quám & provisionem ab eadem provenientium, Conventione, „ die hodierna In Actu contenta præcauta & præcustodita „

Z tego kwitu nie przybytek, ale ubytek w Massie okazuie się iakże można mowić, że Bacqueville za ustąpienie summy satysfakcyą odebrał, więcby w kalkulacyi podana być musiała, y perceptaby się zwiększyła.

Zgoła cała kalkulacya, kwit y konwencya więcey nie probuią, tylko, że Bacquevill Plenipotent summy 600000. Zl. na Ekonomii, Szawelskiey zastawney Tranzakcyą przez Komissarza Walickiego za życia Xżny za całą substancyą po Sobieskich w Dobrach ruchomych y nieruchomych, oraz w Pałacach, Zamkach, drogich mobiliach, kleynotach y depożytach, oraz w summach gotowych y zastawach dziedzictwem odprzedaną postanowiony w niczym nie powiększył, owszem umnieyszył, a zatym y to z tych trzech tranzakcyi nader iawno daie się widzieć, że był læsivus Plenipotent.

Zeby zaś Xże de Bouillon miał akceptować czynności tego Plenipotenta de Bacqueville in minorenitate zostaiąc, to się z żadnym Prawem nie zgadza.

Być może, iż Jmienien tegoż Xcia de Bouillon był pozywany JO. XżeRadziwiłł, o zapłacenie Summy 225000. Złł: na część swoię, względem Siostry swoiey umowioney z Plenipotentem de Bacqueville, to mogło nastąpić z instynktu Opiekunow, ale Xże Jmć Radziwiłł pozwoli sobie przypomieć Prawo Statutowe - Titt:

Tutor Fol; 108. że małoletni przyszedłszy do lat nie od Opiekunow, ale od posessora swoiey własności poszukiwać maią, w słowach: „ Pueri ad annos discretionis pervenientes a possessore suam „hæreditaem petant, nec ipsis aliqua præscriptio obici potest.

Nie trzymał się Plenipotent Bacqneville prawideł instrumentem plenipotencyi sobie przepisanych od Opiekunow, więc trzymać nie mogli y nie powinni byli Opiekunowie czynności Plenipotenta iako nie letniemu Xciu de Bouillon szkodliwych.

Nie trzyma Xże de Bouillon, ani czynności Matki, ani czynności Opiekunow, ani czynności od ich ustanowionego Plenipotenta, do czego mu powyżey nadmienione prawo Statutowe kraiowe assystuie, więc pod protekcyą tego prawa cały los Sprawy swoiey pod Naywyższą WKMci Pana Mił: y Prześwietney Rady przy boku Jego Nieustaiącey oddać gotow rezolucyą.

Sprawa Jego z wywodu powyższych Dokumentow przełożona inna iest względem Xcia Jmci Radziwiłła, o zniesienie Tranzakcyi na Dobra Dziedziczne z pokrzywdzeniem Dzieci w Roku 1740. wystaranych, o zdanie kalkulacyi z Dobr wszelkich nieprawnie posiadanych, o oddanie mobiliow, summ gotowych, kart ręcznych y z nich wypływaiących z różnych funduszow pretensyi o te y inne tym podobne krzywdy w Sądzie przyzwoitym do dochodzenia zawsze ma drogę otwartą za tym hasłem prawa Statutowego = Minorennes cum Annos discretionis attingent „ pro in iuriis agant nulla præscriptione illis non obstante. „

Postępek iego prawny zawsze y wszędzie znaydzie swoią sprawiedliwość za poprzednictwem drugiego prawa, to iest: Konstt: Traktatowey w R. 1768. pod szczęśliwym panowaniem W.KM: P. Miłł: za ukrzywdzonemi pupillami uchwaloney i poprzednicze prawo Statutowe wskrzeszaiącey, w słowach = Zapobiegaiąc iednak
„ ukrzywdzeniu iuris naturæ y zażywanym na wyzucie z Fortu-
„ ny podeyściom wszystkie ogulnie tranzacykye między Opieku-
„ nami y pubillami, między Starszemi y młodszemi Bracią w u-
„ sności, rzetelności y sprawiedliwości zawarte, a w ktorych się
„ podeyście, lub læsio iuris naturæ iawnie y dowodnie pokaże,
„ choćby in omni forma, & cum omnibus solenitatibus, czynio-
„ ne były, kassowane y nullius valoris być powinny. „

Jnna cale iest Sprawa Xcia de Bouillon względem Fundussow od Rzplitey dla siebie przynależnych, o ktore z mocy prawa Traktatowego R, 1717. nie w formie sądowniczey ale w sposobie przyiacielskiego umiarkowania zaręczono zostało przez Krola Augusta II. y przez Stany Rzpltey z Nayiaśnieyszym Piotrem W. Jmperatorem Rossyiskim uroczyście zagwarantowanych pod Artykuł VI. podeszłych w słowach = „ Gdy całość praw y
„ bespieczeństwo Osob Nayiaśnieyszych Krolewicow Jchmościow
„ Jakoba, Konstantyna, Konstytucyami & Pactis Conventis mocno
„ iest ustanowione, dla tego pamięci godne w Rzplitey Nayia-
„ śnieyszego niegdy Jana III. Predecessora JKMci zasługi wdzię-
„ czne przed oczy stawiaiąc JKMci, oraz Stanow Rzplitey nie
„ tylko na potym nie poruszone Fortunom, Dobrom y Osobom
„ onychże powagą teraźnieyszego Traktatu waruią bespieczeń-
„ stwo, ale y to dokładaią, (iż ieżeliby kto, czego Boże ucho-
„ way) Nayiaśn: Krolewicow do nienależytego prawa pocią-
„ gał, honorowi Osobom, albo Dobrom gwałt y urazę iaką czy-

„ nił wolną windykacyą krzywd wſzelakich czy to w Trble
„ czy też w Sądach ninieyſzym Traktem poſtanowionych de-
„ klaruią i przyobiecuią, *pretenſyom względem ſumm tak*
„ *na Ekonomiach Kor: W. X. Litt: i Prowincyi ktore do nich*
„ *należą zaległych, iako też tym ktore Dokumentami oſobliwe-*
„ *mi, maią być dedukowane*, (ſalwo tenore pactorum conven-
„ torum) aby Krolewicom Jmc od *Rzpltey*, i J. K. Mci re-
„ ſpective prævia deductione cauſæ debendi *przez przyiaciel-*
„ *ſkie umiarkowanie* doſyć ſię ſtało, ſpondetur.

Sponſya ta z ſtrony *Rzpltey*, z ſtrony Krola i Potencyi gwarantuiącey pretenſye Krolewicow *Sobieſkich* do intereſſu zaſtawy na Ekonomii *Szawelſkiey*, iako ſzczegulnie obeymuie w ſobie dwie ſtrony to ieſt: *Rzpltą* ex quo de patrimonio Reipublicæ rzecz idzie y Zaſtawnika prawo na tey Ekonomii maiącego, tak nic wſpolnego nie ma z *Xciem* Jmcią *Radziwiłłem*, ani mu daie mocy do formowania Argumentu, iżby pretenſye z tego intereſſu wynikaiące przez *Sąd* dochodzone być mogły gdy wyraźnie pomiarkowanie przyiacielſkie dla Familii *Sobieſkich* tym Traktatem ieſt zaręczone.

Nie może tey uchwały publiczney nadwerężać, prywatna tranzakcya, z ktorey wlewek prawa do tey Ekonomii rości ſobie *Xże Radziwiłł*, bo *Xże* de Bouillon iako reprezentuiący w ſobie krew *Sobieſkich* zabeśpieczony prawem roku *1678.* orginalną zaſtawę dla *Sukceſsorow* ze krwi godney pamięci Jana III. uſque ad exemptionem, ma drugi Argument z prawa roku 1736. że ta exempcya innym ſpoſobem naſtępować nie powinna, tylko przez udzielną ad hunc actum Kommiſsyą per *Status Replicæ* in ſequelam poprzedniczey Konſtytucyi Traktatowey wyznaczyć ſię mianą, iako taż Konſtytucya 1736. roku fol: 21. Numero *85.* w ſłowach:

= Nieśmiertelna pamięc Nayiaśnieyſzego Krola Jmci Ja-
„ na III, iako perennaturam w ſercach naſzych znayduie re-
„ cognitionem, tak na dowod niewygaſłey ku Temu Panu
„ wdzięczności aſsekurowaną per pacta conventa, i *Seym*
„ Traktatowy warſzawſki w roku *1717*. Nayiaśn: *Krolewiczo-*
„ wi Jmci Jakubowi, oſoby i ſubſtantiæ ſecuritatem ninieyſzą
„ *Statuum* cavemus *Konfederacyą*.= A ponieważ tenże Nayiaś:
„ *Krolewicz* Jmc. Jakob w pretenſyach ſwoich *rzetelnych* do
„ Nayiaśnieyſzego *Krola* Jmci divæ memoriæ Auguſta II.
„ mianych nie ieſt ſatisfactus; Więc *Rzplta* tego intereſſu
„ efficacem Nayiaśnieyſzemu Krolewiczowi Jmci aſsekuruie
„ *promotionem & protectionem*,= Jako też w innyh *pretenſy-*
„ *ach wſzyſtkich* Konſtytucyą 1717. przyznanych, i obwaro-
„ wanych.=

Dwie uwagi z tego Prawa wypadaią dla Xcia de Bouillon, to ieſt: iedna względem wſzyſtkich rodzaiow pretenſyi Domu Sobieſkiech directe do Rzpltey należących, iż przez to Prawo za rzetelne ſą przyięte. Druga uwaga ieſt ta, iż pod promocyą

i protekcyą Stanow Rzpltey wſparcie zapewnione tymże Prawem Sukceſſorom ſaguinis, i drogą ewikcyi do ſameyże Rzpltee-a niedokogo innego przychodzić powinni.

Dalſzy ciąg tey ſamey Konſtytucyi iſtotę pretenſyi praecise do Ekonomii Szawelſkiey ściągaiącey ſię tak obiaśnia„= „ Waruiemy tudzież ſecuritatem ſumm na Ekonomii Szawel- „ ſkiey i Tygenſſkiey przyznanych, aby do oddania onych.= „ *Pravia commiſsione circa exemptionem*,= Pari immunita- „ ti gaudeant.

Coż być może iaśnieyſzego nad to prawo, wſzak iuż tym prawem znieſiony zupełnie wykład nadciągniony z Konſtytucyi 1661. dla Sapiehi zaſtawę na Ekonomii Szawelſkiey przyznaiącey, z wolnością przeſtawienia oney, i Argument ztąd dla Xcia Radziwiłła wziętey uſtaie, bo ani Xiąże Radziwiłł podług tego prawa od Sapiehow Ceſſyi niepokaże, ani Król Jan za Ceſſyą od Sapiehy do poſseſyi tey zaſtawney nieprzychodził, ale za wyraźnym pozwoleniem od Rzpltey.— Więc za iakim prawem ta Ekonomia w dom Sobieſkich przyſzła, za takim powracać powinna. A prawo pod tytułem wykupno Ekonomi teyże przez Jana III. pod Rokiem 1678. przez też Konſtytucyą pro ſuccesſoribus ſanguinis wznowione mowi wyraźnie, że nie inaczey tylko za poprzedzaiącą Kommiſſyą i exempcya z tych Dóbr naſtępować powinna.

Gdzież ieſt dopełniona ta kondycya, gdzie expedyowana Kommſſya przy mniemaney exempcyi, którą na prywatney Cesſyi od Xżny de Bouillon, Xże Jmci Radziwiłł wſtecz temu prawu zaſadza.

Nie było Kommſsyi do exemcyi, i być nie mogła, bo od Roku tego 1736. przez lat 33. aż do ſławnego wſtępu na Tron W. K. Jmci Pana Mił: żadnego Seymu nie było, więc i exempcyi nie było; i exempcya bez Kommiſsyi inna bydź nie mogła, tylko dla Rzpltey, więc bez exempcyi od Rzpltey ofiarowaney na rzecz partykularnego Obywatela prywatna Ceſsya naſtępować nie mogła.

A przeto prawo zaſtawy 600000. Złł: na Ekonomii Szawelſkiey ſtoi w głowie Xcia de Bouillon podług obmowy prawa Roku 1678. pro ſucceſsoribus ad realem exemptionem oſtrzeżone.

Stoi Konſtytucya 1736. też Zaſtawę zabeſpieczaiąca i exempcyą circa Commiſsionem determinuiąca, bo takowa Kommisſya nie doſzła.

Stoi prawo Traktatowe Ru 1717. pretenſye Sobieſkich do Traktatow Rzpltey z tey Ekonomii miane do przyiacielſkiego pomiarkowania zoſtawuiące. Bo ta medyacya dotąd nie doſzła, owſzem dopiero Xiąże de Bouillon z prożbą ſwoią uniża ſię przed Tronem W. K. Jmci Pana Miłościwego i Przeświętney Rady przy boku Jego Nieuſtaiącey, żądaiąc uſkutecznienia tey przyiacielſkiey medyacyi.

Ze zaś Konſtytucya na ſtronę Xcia Jmci Radziwiłła Roku 1764. z Seymu Konwokacyinego wykupienie tey Ekonomii JW.

Flemingwi w ów czas Podskarbiemu W. X. Litt: zalecaiąca obelse Xciu de Bouillon nie może, takie są przyczyny następuiące.

1mo. Że to wykupno z pod posselsyi Xcia prævia verificatione pretensyi miało następować, a ta weryfikacya spełzła.

2do. Że do weryfikacyi pomienionych pretensyi, Kommissya wyznoczona Seymem Konwokacyinym i ta niedoszła, co iest pryncypalnym obiektem, bo gdyby podług myśli tego prawa weryfikacya była odbyta, byłaby taż Kommissya poznała, że in defectu iuris petitorii zostawał Xże Radziwiłł; Więc in posseſorio żadnych pretensyi formowaćby nie mogł, i była by iuż w ten czas Rzplta w trzech stanach uwiadomiona o tym, co teraz nawidok przed Tronem W. K. Mci, i Prześwietney Rady Nieustaiącey, Xże de Bouillon dowodnie przekłada, że possesya Xcia Radziwiłła nigdy nie była ani prawna ani legalna.

3tio. Gdy wymieniona Kommissya z Konstytucyi Ro 1764. udeterminowana bezskutecznie spełzgła, a następnie Stany Rzeczypospolitey z konfederowane w Roku 1768. pod Marszałkowstwem Xcia Radziwiłła Woiewody Wileńskiego pomimo wyżey ostrzeżoney Kommissyi ad verificandum przyznały summę 600000 Złł: z Skarbu Lit: do zapłacenia Xciu Radziwiłłowi, czy może bydź na przeszkodzie Xciu Jmci de Bouillon, exempcya Xcia Radziwiłła, kiedy On powyższą Konstytucyą w Roku 1736. poźnieyszm prawem nie odwołaną, miał dla siebie rownie zabezpieczoną Exempcyą, owszem Konstytucya 1764. na fawor Xcia Radziwiłła że Exempcya ta inaczey następować niepowinna, tylko præcedente Commisione circa exemptionem subsequendam bez skutku została.

4to. Gdyby też Xże Jmć Radziwiłł chciał się odwołać ad absolutum dominium Replicæ, że tak się podobało, in tribus Ordinibus zgromadzoney Rzpltey.

Na to Xże Jmć de Bouillon z nayprzyzwoitszym respektem directi Dominii ma honor odpowiedzieć, że gdzie nie zachodzi krzywda trzeciego, tam postąpić sobie Rzpltey, iak iey się podoba, rzecz bez kwestyi, że wolno przez się samo rozumie się, ale tam gdzie w iednymże przypadku między iednemiż stronami iedno prawo, to iest w Roku 1678. Konstytucya na fawor Sukcessorow ze krwie Sobieskich pochodzących nie zniesiona poźnieyszym prawem; Tam gdzie nie sama Rzplta, ale z drugą potencyą Zagraniczną, to iest: w Roku 1717. sposobem Traktatow determinowała ten interes, czyli obrała sama sposob modificate przez ugodę przyiacielską kończenie.

Czyliż to pactum mogło bydź invita altera poteſtate rozwiązane i nie uskuteczniwszy, ani pierwszego, ani drugiego prawa, rzecz dla trzeciego zawiedzioną non gustato negotio komuś przyznawać, czyli tak daleko moc absoluti Dominii rozciągać się może, to do wielkich sentymentow samego JO. Xcia Jmci Radziwiłła, iako wysokiego w tey Rzpltey Senatora, i do całey powszechności zostawuie się animadwersyi.

5to. Gdy Xże de Bouillon tylo prawami zapewniony nie maiąc żadney partykularney tranzakcyi wyzuwaiącey się z tey

zaſtawy na rzecz Xcia Radziwiłła, owſzem, gdy contrarium dowiodł, że ta ſumma iak inne wſzyſtkie przez ślubny Kontrakt Matki na Dzieci oddana, pod doczeſny tylko użytek za życia Jey, i Oyca podchodziła, a mniemana Ceſsya w życiu Jey przeciwko tey tranzakcyi nie legalnie, bo bez konſenſu Rzpltey, bez należytey aſsyſtencyi krewnych, i bez uczynienia ſatysfakcyi, conditionate rożnie z obmową Teſtamentu naſtąpiona, i pro ſufficienti trzymana bydź nie może.

Czyli mimo wnioſkow Xcia Radziwiłła do Sądowey odwołującego ſię rozprawy, ma Xże de Bouillon przyzwoitość poſzukiwania u Tronu W. K, Mci Pana Miłościwego, i Przeświętney Rady Nieuſtaiącey, bez odwołania ſię nawet ad Status totius Reprblicæ ſwoiey ſatysfakcyi w ſwoich żądaniach w pierwſzym Memoryale wyrażonych.

To ieſt: ultimatum w piſmie Xcia Jmci Radziwiłła umieſzczone; więc.

Nim na to ultimatum Xże Jmć de Bouillon odpowi, pozwoliſz W. K. Mć. P. M. i Prześwietna Rada, iżby pretenſye ſwoie in ſpecie iakowe do Skarbow Oboyga Narodow mieć żąda, Xże de Bouillon Kategorycznie zregeſtrował w porządku Ich legalizacyi.

Pierwſza ieſt Kategorya o przywrócenie ſiebie do Dóbr Ekonomii Szawelſkiey zaſtawney; czyli ſummy 600000. Złł: zapłacenie z prowentem ab Actu Poſseſyi, od Ru 1764. na Skarb publiczny wziętey.

W tey Kategoryi, gdyby Xże Radziwiłł znaydował ſię w kontynuacyi Poſseſyi Dòbr quæſtionis, w którego oſobie Xiążę de Bouillon nagania całkiem jus petitorium & Poſseſorium, miałby racyą iść drogą Sądową prawa o rehabicyą tychże Dòbr, Ale że depoſsydowanie Xcia Radziwiłła naſtąpiło ieſzcze w R. 1764. bez inweſtygacyi, za iakim prawem one poſiadał, i ta Poſseſya za JW. Fleminga Podſkarbiego W. W. X. Litt: na Skarb Królewſki naſtąpiła, a zatym Poſseſya Xcia Radziwiłła, gdy od lat 24. uſtała, Xże de Bouillon inaczey u ſiebie przekonanym nie ieſt, tylko, że chcąc prawo ſwoiey Poſseſyi ocalić, i do praw tęż Poſseſyą zabeśpieczaiących ſię powròcić powinien, iść ad fontem to ieſt: do zwierzchney władzy Kraiowey, między Seymem, a Seymem do załatwienia tym podobnych intereſsow upoważnioney prawem.

Nie może ſobie czynić zarzutu Xże de Bouillon, za co nie wprzod o uchylenie Ceſsyi zażycia Matki naſtąpioney Sądownie czyni, bo przeświadcza ſię zupełnie o Jey niemocy, gdy na nię konſes od Rzpltey nie poprzedził, Gdy zwłaſney Matki Teſtamentem nie zgadza ſię. Gdy nareſzcie z ſzczegulnego udziału praw Kraiowych przez Konſtytucyą Traktatową ma drogę wyproſtowaną doyścia tey pretenſyi przez ſpoſob przyiacielſkiego pomiarkowania z ſamą władzą rządową. Gdy prawem Roku 1736. Exempcyą z tych Dóbr, nie przez Sąd, ale przez Kom-

missyi wyznaczenie w Xięgach praw publicznych, czyta dla siebie zapewnioną.

Przychodzi więc Xże de Bouillon z gotowym prawem nie po rezolucyą oboiętności prawa, ale po exekucyą wyraźnego prawa.

Przychodzi do tey wysokiey w Kraiu Magistratury, ktòrey straż i dopilnowanie exekucyi w zelkiego prawa z swoiey instytucyi własney zależy, i wyraźnie prawem Ru 1775. i 1776. iest do władzy wykonywaiącey oddano.

Niema on potrzeby szukać innych Ewiktorow prócz tych, od których prawo oryginalne ma zastawy dla Jego, i Jego Antecessorow usque ad exemptionem zawarowane, a trzymaiąc się prawa Ru 1562. *Articulo o Zastępcy*, właśnie do tego przypadku stosownego, prosi o tę samę względność, ktòrą tym prawem Nayiaśnieyszy Król Zygmunt August habita ratione æquitatis possesora prawnego, przy possesyi zostawić, a z swoim Ewiktorem sprawy w Sądzie przyzwoitym dochodzić nakazał. w słowach „— A gdzieby się trafiło, żeby kto w tym czasie iak, „ iest Królom Polskim ręka zawarta, iakieżkolwiek Dobra Sto- „ łu Kròlewskiego u Nas uprosił, a potym maiąc to za Dzie- „ dzictwo, komu inszemu przedał, *albo iakimkolwiek sposobem* „ *zbył*, albo *iako kolwiek zafrymarczył*, albo też maiąc sum- „ my zapisane na tychże Dobrach Kròlewskich, a w tychże summach, *tenże Obligatorius przezastawił* (iak Xżna de Bonillon zrobiła) „ tedy Kròl nie onego komu dał, albo summę zapisał pa- „ trzyć ma, iedno Possesora, który Dobra Rzpltey dzierży.=

Do poty stało się temu prawu dosyć, gdy w Ru 1764. też Dobra na Skarb W. K. Mci Pana Miłościwego, od Xcia Radziwiłła są odebrane.

Ale podług tego prawa, gdyby Xże Radziwiłł nie odebrał summy zastawney, wszak powinienby był iść drogą ewikcyi do tego, od którego ią miał zapisaną podług dalszey obmowy tego prawa, które iest w tym sposobie.

„ A On komu possesyą wezmą (na Skarb) tedy ma sobie „ patrzyć Ewiktora, ktòry peremptorie extra districtum przed „ nami za Dworem etiam extra regnum, w tey samey mierze „ vigore laudi communis Conventionalis Regni. odpowie- „ dać ma, i zapisowi swemu evictionis dosyć czynić non obstan- „ tibus quibusvis dilationibus a za razem dosyć uczynić, y sum- „ mę odłożyć albo zafrymarczone Imienie wrócić.

Coż iest coby szczęśliwszą kondycyą iedney i drugiey strony względem poszukiwaney ewikcyi na tenczas czyniło, oto gdyby Xże Radziwiłł nie odebrał z Skarbu Koronnego summy, byłby musiał iść drogą ewikcyi, ieżeli nie iuż do Xżny Matki iako w ow czas nieżyiącey, ale do Jey sukcessorow iakim iest Xże de Bouillon, a upominaiąc się o Ewikcyą byłby obowiązanym nauczyć iaką summę dał Xżnie de Bouillon chcąc wrocenie Jey zyskać.

Wszakże na końcu tego prawa niechciał iednak ten wspaniałomyślny Król krzywdy prawego possesora, gdy się tak zarzekł Który Ewiktor poki przez Dekret nasz nie będzie osądzony, a Posse-

„ ſor bonorum noſtrorum ſatysfakcyi ſłuſzney nie weźmie dla „ ubogich & propter æquitatem w używaniu tychże Dóbr zoſta- „ wuiemy tegoż poſseſora aż mu ſię z Dekretu naſzego od Ewi- „ ktora doſyć ſtanie.

⸗ Tu ſię rzecz zwraca na fawor Xcſa de Bouillon z przypadku, że Ewiktorem Skarbu publicznego ſtał ſię Xże Radziwiłł, Poſseſorem tych Dobr, ſatysfakcyi żądaiącym ieſt Xże de Bouillon wyzuty nieprawnie z poſseſyi, gdy i zaſtawy ſwoiey nie podnioſł i zniey nieſkwitował.

Więc z mocy tego prawa wypada, aby przez wzgląd Jego ſierotſtwa, w którym on ſtante minorennitate od tey posſeſyi nieſłuſznie odpadł, i przez wzgląd ſprawiedliwości ſłuſznie do tychże Dobr przywrocony zoſtał, wedle ſłow poprzednika W. K. Mci. Pana Miłościwego Krola Zygmunta Auguſta aż Mu ſię ſatysfakcya od Ewiktora to ieſt: Xcia Radziwiłła od czaſu Jego z poſseſyi wyzucia zadoſyć ſtanie.

Druga ieſt Kategorya pretenſyi Xcia de Bouillon ſkładaiąca ſię z ſumm z Skarbu Rpltey dla Nayiaśnieyſzego niegdy Krola Jana III. winnych, a przez Głowę Krolewicza Jakoba Dziada na oſobę Xżny de Bouillon Matki ſpadłych, od Niey zaś prawem naturalney Sukceſsyi na oſobę Jego przypadaiących, i te ſą naſtępuiące.

1mo. Z niefruktyſikacyi Dobr Stołowych Ekonomii Szawelſkiey ad bonificandum intrat przez Konſtytucyą 1661. Stołowi Krolewſkiemu z Skarbu publicznego W. X. Litt: co Rok po 40000. Złł: warowanych zapanowania Krola Jana III. zaległey, Konſtytucyami 1677. 1678. 1683. i 1690. ad exolvendum pro re Skarbu Krola Jana nakazaney likwidacyą poźnieyſzą za życia tegoż Krola Jana III. w Metryki W. X. Litt: w prowadzona ſumma in quantitate - - Złł: 3141097.

2do. Z ſummy przez tegoż Nayiaśnieyſzego Jana III. z Miłości ku Oyczyźnie zaſtępuiąc Skarb Kor: na Woyſko Oyczyſte in prementi neceſsitate znacznie erogowaney w częściprzez Skarb Kor: bonifikowaney, a w więkſzey części należącey Przez Kommiſsyą Radomſką likwidowaney. Item oſobliwą Talerow lewkowych, 200. obydwie Konſtytucyą Traktatową R, 1717. dla Nayiaśnieyſzych Krolewiczow Polſkich zapewnioney ex vi niefruktifikacyi ad alterum tamtum przez Stany Seymuiące Roku 1768. przyznaney ad quantum. 2842038.

3tio. Z ſummy ex Dono Nuptiali niegdy Nayiaśnieyſzey Maryi Krolowey Polſkiey Konſtytucyą 1678. po 2000. czer: Złł: naznaczoney, a w Skarbie Rzpltey per Tractum Lat 19. do Jey zeyścia z tego świata zaległey 38000. czer: Złł: wynoſzącey do ſummy - - - Złł: 614000.

Te trzy summy gdy Xże Jmci Radziwiłł przed Stanami Rzpltey w Ru 1768. wraz z innemi Domu swego pretensyami ad calculum podał, uzyskał in generali calculo przynaną summę 7346037 Złł:

W następnym czasie to iest: w Roku 1780. gdy te same pretensye Domu swego wraz z długiem Sobieskich przed Sądem Komissyi udzielney przez Stany Rzpltey do likwidacyi długow Rzpltey wyznaczoney wspomniony Xże Radziwiłł likwidował, Sąd ten likwidacyiny po roztrząśnieniu Kategorycznym tych wszystkich pretensyi wspolnie ad calculum podanych sprawę, tę po rospoznanie ad plenos Status na Seym odesłał iak czytać się daie ten Dekret sub Litt: L.

Stany Rzpltey w roku 1780. Seymuiące pod tytułem satisfakcya długu Xżąt Radziwiłłow naznaczyły za pretensye XX. Radziwiłłow do Skarbu publicznego miane 4000000. złł: to iest: w dwoch millionach Ekonomią Wileńską z woytostwami i z leśnictwami Xciu Jmci Radziwiłłowi wiecznością oddały, a dwa milliony do obmyślenia funduszu na przyszły Seym odesłały.

Jakoż w roku 1784. na Seymie wolnym Grodzieńskim z funduszu umarżaiącego długi Rpltey, aby Skarb Koron: z pierwszey Klassy te dwa milliony zapłacił Xciu Radziwiłłowi ratami oznaczono.

To wszystko probuie, że Xże Radziwiłł za swoie pretensye do Skarbu publicznego miane wzgledem Domu swego i familii swoiey zupełnie iest zaspokoiony.

Ale i to iuż probuie się ediametro, że pretensye lubo likwidowane na rzecz Sukcessorow Sobieskich, iednak dotąd zostały się bez satysfakcyi w Skarbie Rzpltey.

In consequenti nie wypada z słuszności nad tę konkluzyą, gdy Xże Jmc Radziwiłł za legacye przez przodkow swoich w interessach Rzpltey odbywane, za podeymowane expensa i za niesłusznie wymuszony z Dobr Jego podczas hosticum podatek czterma millionami nagrodzony został.

Sama sprawiedliwość mowi za Xciem de Bouillon, aby, summy zwyż specyfikowane sposobem medyacyi Xciu de Bouillou z Skarbu Koronnego, do wyliczenia udysponowane zostały.

Za fundament dopraszania się skutku sprawiedliwości, kładzie Xże de Bouillon ustawy Seymowe, umowy Traktatowe i przyznania supremi Dominii Stanow seymuiących.

Za Oycowskim staraniem Twoim Nayiaśnieyszy Panie oswobodzona została cała Rzplta od naydawnieyszych długow. Ten ieszcze ieden pozostał się dług z wierney krwie Polskiey pochodzący i do krwie Krolewskiey należny.

Nie ma dla Jego Sądu in foro contentioso, bo nie z rzeczą wątpliwą ale z prawem do exekwuiącey i praw pilnuiącey, Magistratury przychodzi.

Na czele ktorego wybornego grona widząc Ciebie Nay-

jaśnieyszy Krolu widzi oraz w Osobie Twoiey godnego poprzednika Tronu Pradziada swego Jana III.

Widzi otaczaiące osoby Maiestat W. K. Mci Pana Miłościwego z Mężow w swoim Narodzie wyborem cnot, i przymiotow do tey Magistratury przysposobionych.

Widzi ten sam Narod waleczny, ktory nie zatartą Pamięcią życie i krew z kochaiącym siebie Krolem za Oyczyznę nieoszczędnie dzielił z Krolem, tym ktory krwie kropli w sobie nieczuł, ażeby iey chętnie za swoy Narod niewylał.

Ten więc Krol, ktory w życiu swoim żadney tak trudney okazyi nie znaydował w ktoreyby całopalenia z siebie dla Oyczyzny nie oddał.

Ten sam Krol w nieśmiertelnych popiołach w szczątku krwie w Osobie Xcia de Bouillon ożywiaiący zawsze umysł wdzięczności głosi.

Niepodobna iżby nie znalazł w sercach zacnych Polakow względney ku swoiey krwie za słusznością obrony.

Osobisty szacunek dla tego Krola nie mogąc dosyć utaić w sercu Twoim Nayiaśnieyszy Panie dałeś go na widok świata w mieyscu swoim dziedzicznym, i własnym pracom ku spoczynkowi przeznaczonym na wzor szczegulney miłości swego poprzednika chcąc oznaczyć przez to, że w dzielności Narodu, zawiera się dzielność Krola a w szanowaniu Krola zawiera się honor i szczęście Narodu.

Stałeś się wizerunkiem w przytomnym wieku szacunku cnoty i w potomności przykładem miłości dobrych Krolow.

Daruy Nayiaśnieyszy Panie, że przy tey okoliczności przełożenia interessu swego partykularnego publiczne ci Xże de Bouillon z naygłęb[illegible] Maiestatowi W. K. Mci Pana Miłościwego uniżeniem się za to do Pradziada swego przywiązanie niesie dzięki.

Pozwolisz więc Nayiaśnieyszy Panie, aby Imieniem swoim i Przodkow swoich i potomkow swoich przypisał na postumencie tey postawy Pradziada swego żadnym wiekiem nie zatartą rekognicyą w tych wyrazach.

Et mea me tellus audiet esse Tuum.

Do tey rekognicyi z Osoby i od familii swoiey oświadczoney W. K. Mci Panu Miłościwemu *Xże* Jmc de Bouillon iako Patritius do żądania wiernego Ludu Twego, łączy swoie życzenia, ktore niech annalizuie potomność w tey osnowie.

Dii Tibi sint faciles & nullius Opis egentem.

Fortunam præstent, non dissimilemque JOHANNI.